

06.2019

διαΝΕΟσις

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΡΕΥΝΑΣ & ΑΝΑΛΥΣΗΣ

Ξένες Επενδύσεις, Παιδεία και Εξωστρέφεια: Πώς Σώθηκε Η Ιρλανδία

Η δεύτερη χώρα της Ε.Ε. που, μόλις λίγους μήνες μετά την Ελλάδα, μπήκε σε μνημόνιο, κατάφερε να βγει και να επιστρέψει στην ανάπτυξη. Πώς όμως κατόρθωσε μια χώρα 5 εκατομμυρίων κατοίκων να φιλοξενεί 1.400 πολυεθνικές επιχειρήσεις και να εξαγάγει πάνω από 100% του ΑΕΠ της; Η διαΝΕΟσις ταξίδεψε στην Ιρλανδία, αναζητώντας τις απαντήσεις.

Μιχάλης Μητσός, Οντίν Λιναρδάτου

Ιούνιος 2019

Στην αρχή της χρηματοπιστωτικής κρίσης κυκλοφορούσε ένα ανέκδοτο στις ευρωπαϊκές πρωτεύουσες. Τι χωρίζει, λέει, την Ισλανδία από την Ιρλανδία; Ένα γράμμα κι έξι μήνες. Τόσο ήταν το διάστημα που χρειάστηκε για να μεταδοθεί η κρίση από την πρώτη στη δεύτερη. Αλλά ο τότε πρωθυπουργός της Ιρλανδίας Μπράιαν Κόουεν δεν παραδέχθηκε αμέσως ότι η χώρα του χρειαζόταν βοήθεια. Άργησε πέντε μήνες. Κι έτσι τον πρόλαβε ο Γιώργος Παπανδρέου.

Τι θα είχε συμβεί αν η πρώτη χώρα της ευρωζώνης που εντασσόταν σε πρόγραμμα δεν ήταν η Ελλάδα αλλά η Ιρλανδία; Δεν θα το μάθουμε ποτέ. Στο βιβλίο του *Η αφύπνιση των δαιμόνων*, πάντως, ο Ζαν Πιζανί-Φερύ υποστηρίζει ότι πιθανότατα η συνέχεια θα ήταν διαφορετική. Κι αυτό, επειδή η Ιρλανδία ήταν ένας «δυσάρεστος» ένοχος. Οι αμερικανικού τύπου ακρότητες στον τομέα των ακινήτων και στον χρηματοπιστωτικό τομέα κατά τη δεκαετία του 2000 δεν ήταν παρά μια διογκωμένη εικόνα των κακών συνηθειών των ανεπτυγμένων οικονομιών. Ως προς τους ευρωπαϊκούς κανόνες, αντίθετα, η Ιρλανδία ήταν άψογη: το χρέος της μειώθηκε από 54% του ΑΕΠ το 1998 σε 25% το 2007. Η Ελλάδα αντίθετα, για λόγους που όλοι γνωρίζουμε, ήταν ο ιδανικός ένοχος.

Μολονότι λοιπόν η κρίση της είχε διαφορετικά αίτια και χαρακτηριστικά από την ελληνική, η Ιρλανδία έχει μια συμβολική σημασία. Η μελέτη της περίπτωσης της όμως είναι και ουσιαστική, αφού η **βασική προϋπόθεση της επιτυχίας, δηλαδή η προσέλκυση Ξένων Άμεσων Επενδύσεων (Foreign Direct Investment, FDI), ισχύει και για τη χώρα μας.**

Κατά μέσο όρο, η Ιρλανδία προσελκύει **230 νέες ξένες επενδύσεις κάθε χρόνο**, που δημιουργούν **10.000 θέσεις εργασίας**. Το **2017**, οι επενδύσεις αυτές έφτασαν τα **59 δισεκατομμύρια ευρώ** (δύο χρόνια νωρίτερα είχαν εκτοξευθεί στα 167 δισεκατομμύρια). Τη χρονιά εκείνη, οι επενδύσεις των αμερικανικών εταιρειών τεχνολογίας στη χώρα ανήλθαν σε **48 δισεκατομμύρια ευρώ**, περισσότερα από τις ΞΑΕ στο Ηνωμένο Βασίλειο (45 δισεκατομμύρια) και στην Ολλανδία (29 δισεκατομμύρια). **Τα τρία τέταρτα των θέσεων εργασίας που δημιουργούνται χάρη στις επενδύσεις αυτές προορίζονται για εγχώριους εργαζόμενους.**¹

1. Με βάση τον δείκτη εμπιστοσύνης A. T. Kearney του 2019 για τις Ξένες Άμεσες Επενδύσεις (FDI), η Ιρλανδία καταλαμβάνει την 20ή θέση στην παγκόσμια κατάταξη (τρεις θέσεις πιο ψηλά σε σχέση με το 2016) (βλ., <https://www.atkearney.com/foreign-direct-investment-confidence-index>). Και το Δουβλίνο διαθέτει το υψηλότερο κατά κεφαλήν επίπεδο άμεσων ξένων επενδύσεων από όλες τις πόλεις της μελέτης fDi Global Cities of the Future 2018/19 (βλ., <https://www.fdiintelligence.com/Locations/Asia-Pacific/Singapore/fDi-Global-Cities-of-the-Future-2018-19-the-winners>).

Το εργοστάσιο της Guinness στο Δουβλίνο. Photography: Shutterstock

Σήμερα, **1.400 εταιρείες άμεσων ξένων επενδύσεων έχουν την έδρα τους στην Ιρλανδία, απασχολώντας 229.057 εργαζομένους.** Για να έχουμε ένα σημείο σύγκρισης, σύμφωνα με στοιχεία του ΣΕΒ οι αξιοσημείωτες ξένες επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα (μεσαίου και μεγάλου μεγέθους) είναι 145.

Αλλά και το **ποιες είναι** οι πολυεθνικές που επιλέγουν να επενδύσουν στην Ιρλανδία έχει ενδιαφέρον. Εκεί έχουν την έδρα τους **9 από τις 10** μεγαλύτερες φαρμακευτικές εταιρείες του κόσμου, **9 από τις 10** μεγαλύτερες εταιρείες πληροφορικής στον κόσμο, **13 από τις 15** μεγαλύτερες εταιρείες ιατρικής τεχνολογίας και το **60%** των μεγαλύτερων εταιρειών παροχής χρηματοοικονομικών υπηρεσιών.

Πώς κατάφερε η Ιρλανδία να πηγαίνει όλο και καλύτερα σε αυτόν τον τομέα; Οι απαντήσεις είναι πολλές: **η σταθερή και χαμηλή φορολογία των επιχειρήσεων** (12,5%), **η νεαρή και μορφωμένη εργατική δύναμη** (το 2017 τέθηκε σε εφαρμογή ένα εθνικό πρόγραμμα για να κατακτήσει η Ιρλανδία την πρώτη θέση στα STEM -Επιστήμη, Τεχνολογία, Μηχανική, Μαθηματικά- μέχρι το 2026), **η συμμετοχή στην ευρωζώνη, η λειτουργία της χώρας ως διαμεσολαβητικού κέντρου μεταξύ Ηνωμένων Πολιτειών και Ευρώπης.** Από το 2010, οι **Ηνωμένες Πολιτείες είναι ο μεγαλύτερος επενδυτής στην Ιρλανδία** (70% επί του συνόλου) και ακολουθούν οι ευρωπαϊκές χώρες (20%). Ο επόμενος στόχος της χώρας είναι η Ασία.

Μεγάλη σημασία έχουν ακόμη η **σύνδεση της εκπαίδευσης με τον ιδιωτικό τομέα** και η **πάταξη της γραφειοκρατίας**: το 2011, η Παγκόσμια Τράπεζα κατέταξε την Ιρλανδία **πρώτη σε ό,τι αφορά την «ευκολία του επιχειρείν»**. Δεν πρέπει επίσης να υποτιμάται ο παράγων της **εξωστρέφειας** και της **καλής ψυχολογίας**. Από τα δημοψηφίσματα για τους γάμους των ομοφύλων και τις αμβλώσεις μέχρι τον νόμο για την ιθαγένεια, η Ιρλανδία είναι σήμερα μια μεταμορφωμένη χώρα. Γι' αυτό την ανησυχεί πάντα πολύ η περίπτωση ενός «σκληρού» Brexit, καθώς η τυχόν επαναφορά συνόρων μεταξύ της Ιρλανδικής Δημοκρατίας και της Βόρειας Ιρλανδίας θα έχει μεγάλο οικονομικό κόστος. Η ίδια εξέλιξη, βέβαια, ανοίγει και πάλι θέμα επανένωσης του Βορρά με τον Νότο.

Για να μπορέσουμε να καταλάβουμε πώς έφτασε σε αυτό το σημείο η χώρα, όμως, έπρεπε να τη δούμε από κοντά, να μιλήσουμε με τους ανθρώπους της, να μυρίσουμε τον αέρα της –και, βέβαια, να πιούμε την Guinness της. Ξέραμε ότι θα αισθανθούμε οικεία εκεί, μας είχε βεβαιώσει ο Σέιμους Χήνου ότι τις μούσες τις ακούει κανείς εξίσου καλά στην Ιρλανδία και την Ελλάδα:

«Θεωρώ τον εαυτό μου ποιητικό γιο του Ησίοδου, αφού στην πραγματική ζωή πατέρας μου ήταν ένας αγρότης [...] Βλέπω τον Ησίοδο στις πλαγιές του Ελικώνα και αμέσως μετά τον Ιρλανδό ποιητή Πάτρικ Κάβανα στο αγρόκτημά του στην κομητεία Μάναγκαν, [...] να σκαλίζουν το σκληρό χώμα, ακόμη και την ώρα που ακούνε τις μούσες να τους τραγουδούν από την άκρη του χωραφιού».²

2. Από το βιβλίο *Landscapes of Irish and Greek Poets*, εκδ. Peter Lang, 2018. Το βιβλίο αυτό περιλαμβάνει συνεντεύξεις, δοκίμια και ποιήματα ιρλανδών και ελληνικών ποιητών και το επιμελήθηκε η Joanna Kruczkowska, καθηγήτρια στο Ινστιτούτο Αγγλικών Σπουδών του Πανεπιστημίου του Λοτζ, στην Πολωνία.

Ταξιδέψαμε, λοιπόν, στη Δύση, στην Ανατολή και στον Βορρά. Μιλήσαμε με υπουργούς, πήραμε συνεντεύξεις από οικονομολόγους, μπήκαμε στα πανεπιστήμια, ατενίσαμε τον Ατλαντικό από τους Βράχους του Μοχέρ κι από την παραλία του Γκόλγουεϊ, θαυμάσαμε τη φύση, χορέψαμε στις παμπ. Η σεμνότητα και η αυτοπεποίθηση των Ιρλανδών μάς θύμισαν αρκετά τους Πορτογάλους. Και οι απαντήσεις σε όλα μας τα ερωτήματα άρχισαν να έρχονται από τη στιγμή, κιόλας, που μπήκαμε στο πρώτο μας ταξί.

Photography: Shutterstock

Άνοδος, πτώση, άνοδος

Ο ταξιτζής ήταν νέος και πολύ νευρικός. Φαινόταν πως ήταν ξένος. Εκείνο το βράδυ άρχισε να μας πηγαίνει στην αντίθετη κατεύθυνση από αυτή που θέλαμε κι όταν κατάλαβε το λάθος του μηδένισε το κοντέρ κι έκανε αναστροφή. Έπεσε σε κίνηση, ξαναμηδένισε το κοντέρ και πήρε έναν παράλληλο δρόμο. Άκουγε ένα κοντσέρτο για όμποε του Μπαχ. Τον ρωτήσαμε από πού είναι, «Κούρδος από το Ιράκ, από τη Σουλεϊμανίγια». Το όνομά σου; «Ζιντού». Πολλά χρόνια στην Ιρλανδία; «Δεκαπέντε, καλοί άνθρωποι, βρίσκεις κι ανάποδους βέβαια, όπως παντού». Μόνος; «Η αδελφή μου είναι στη Νορβηγία, εγώ μόνος, θέλω να ορίζω τη ζωή μου, μόνο τα Χριστούγεννα νιώθω μοναξιά, κατά τα άλλα περνάω ωραία, κάθε μέρα γυμναστική, πρέπει να ζούμε υγιεινά, να, περνάμε μπροστά από το γυμναστήριό μου». Εδώ κοντά μένεις; «Όχι, καμία σχέση, αλλά μου άρεσε η περιοχή για να γυμνάζομαι. Κι εσείς από πού είστε;» Ελλάδα. «Ελλάδα, ε; Δεν έχω πάει. Η Ιρλανδία θα ήταν σαν την Ελλάδα σήμερα, ξέρετε, αν δεν υπήρχε η χαμηλή φορολογία στις εταιρείες τεχνολογίας, την Google, την Apple και τη Facebook. Αλλά να, φτάσαμε, 16 ευρώ έγραψε, δώστε 15, μπορεί με τις παρακάμψεις να σας έκλεψα λίγο.»

Ιδού, λοιπόν, **η πρώτη απάντηση: η χαμηλή φορολογία**. Αυτό είναι το χαρακτηριστικό της ιρλανδικής οικονομίας το οποίο αναφέρουν όσοι θέλουν να εξηγήσουν την επιτυχία της (ή, όσοι προέρχονται από ανταγωνιστικά κράτη-μέλη της Ε.Ε., τον εκνευρισμό τους). Είναι όμως έτσι τα πράγματα; Είναι, όντως, η χαμηλή φορολογία στις επιχειρήσεις η εξήγηση της ιρλανδικής επιτυχίας;

Αξίζει τον κόπο να κάνουμε ένα βήμα πίσω και να χαρτογραφήσουμε το προφίλ της ιρλανδικής οικονομίας -αλλά και της ιρλανδικής κρίσης- για να το καταλάβουμε καλύτερα.

Από τα τέλη της δεκαετίας του '90 μέχρι το 2008, οι τιμές σε πόλεις όπως το Δουβλίνο αυξάνονταν συνεχώς και η ιρλανδική οικονομία ήταν από τις πιο «καυτές» στην Ευρώπη: εξ ου ο τίτλος «Κελτικός Τίγρης». Η ετήσια αύξηση του ΑΕΠ από το 1991 έως το 2001 ήταν κατά μέσο όρο 7%, μετατρέποντας την Ιρλανδία από μία εκ των φτωχότερων χωρών της Ε.Ε. σε μία από τις πιο πλούσιες.

Η ανάπτυξη αυτή προκάλεσε διπλασιασμό των τιμών των ακινήτων από το 2000 ως το 2006. **Τα φορολογικά κίνητρα και ο χαλαρός έλεγχος του δανεισμού είχαν ως αποτέλεσμα να δημιουργηθεί μια μεγάλη φούσκα, που έσκασε το καλοκαίρι του 2007.** Οι τιμές των ακινήτων μειώθηκαν στο μισό, με αποτέλεσμα σχεδόν να χρεοκοπήσουν όλες οι τράπεζες, που δάνειζαν χωρίς ελέγχους επί μια δεκαετία. Αρχικά άντεξαν. Όταν ξέσπασε όμως η παγκόσμια κρίση, το 2008, βρέθηκαν ανυπεράσπιστες. Πανικόβλητη, η κυβέρνηση αποφάσισε να εγγυηθεί το 100% των καταθέσεών τους. Η ιρλανδική βοήθεια στις τράπεζες έφτασε τα 64 δισεκατομμύρια ευρώ, που αντιστοιχούσε στο 55% του ΑΕΠ. Αυτό προκάλεσε ένα τεράστιο δημοσιονομικό έλλειμμα, που ανάγκασε την κυβέρνηση να υπογράψει στις 28 Νοεμβρίου 2010 μνημόνιο με τους ευρωπαίους εταίρους της και το ΔΝΤ για βοήθεια ύψους 85 δισεκατομμυρίων ευρώ. Το ΑΕΠ της χώρας είχε πλέον σημειώσει μια θυελλώδη πτώση του ύψους του 15% σε σχέση με τα μέσα του 2007. Τα επόμενα χρόνια, ένας στους επτά νέους εγκατέλειψε την Ιρλανδία σε αναζήτηση εργασίας.

Η κρίση κράτησε τρία χρόνια και η λιτότητα επτά. Στα τέλη του 2013, η Ιρλανδία αποχαιρέτησε την τρόικα. Δύο χρόνια μετά, επέστρεφε στην ανάπτυξη –επισήμως, τουλάχιστον, αφού πολλοί από τους κατοίκους της το αμφισβητούσαν. **Οι συνολικές θέσεις εργασίας που είχαν δημιουργηθεί από το 2012 έφταναν τις 136.000** (το 2019 θα έφταναν τις 385.000). Και **το ένα πέμπτο οφειλόταν στις Ξένες Άμεσες Επενδύσεις.** Το αποτέλεσμα ήταν **η ανεργία να μειωθεί στο 9%, έναντι 15%** όπου είχε φτάσει στο ζενίθ της κρίσης. Η Ιρλανδία δικαιούνταν πια να λέει ότι αποχαιρέτησε τις περιώνυμες PIIGS (Πορτογαλία, Ιταλία, Ιρλανδία, Ελλάδα, Ισπανία).

Η ανάπτυξη στην οποία εισερχόταν η Ιρλανδία, και θα έφτανε το 2018 στο 8,2% ξεπερνώντας και τις πιο αισιόδοξες προβλέψεις, ήταν προϊόν εσωτερικών και εξωτερικών παραγόντων. Ανάμεσα στους πρώτους ξεχωρίζουν οι κεφαλαιακές επενδύσεις, η αναθέρμανση της δραστηριότητας στον πολυεθνικό μεταποιητικό τομέα και οι εισαγωγές. Υπάρχει όμως κι ένας καθαρά πολιτικός παράγων. Οι Ιρλανδοί, όπως αργότερα και οι Πορτογάλοι (αλλά όχι οι Έλληνες), δέχθηκαν μάλλον εύκολα τη λιτότητα γιατί θεωρούσαν ότι είχαν ευθύνη για την κρίση. «Ένας αλκοολικός μπορεί βέβαια να καταλογίσει στον μπάρμαν ότι του σερβίρει μεγάλες ποσότητες αλκοόλ, σε τελική ανάλυση όμως είναι εκείνος που πίνει πολύ», έγραψε η Έλαϊν Μπερν στην εβδομαδιαία *Sunday Independent*. «Το ίδιο συνέβη σ' εμάς με τα στεγαστικά δάνεια».

Ένας από τους τομείς της ιρλανδικής οικονομίας που δεν συρρικνώθηκε κατά τη διάρκεια της κρίσης ήταν οι άμεσες ξένες επενδύσεις. Αποφασιστικό ρόλο στην ανάκαμψη έπαιξαν επίσης **ο σταθερά φιλοευρωπαϊκός χαρακτήρας της χώρας και η μαχητικότητα των γυναικών.** Οι εξωτερικοί

παράγοντες, πάλι, ήταν η **ποσοτική χαλάρωση, το φθινό πετρέλαιο, το ασθενέστερο ευρώ και η ανάκαμψη των βασικών προορισμών των ιρλανδικών εξαγωγών**, δηλαδή των ΗΠΑ και της Βρετανίας. Η χώρα έδινε ήδη από τη δεκαετία του 1980 έμφαση στις εξαγωγές, γεγονός που της έδωσε τον τίτλο του «Κελτικού Τίγρη». Η ίδια συνταγή, δηλαδή, που βρίσκεται πίσω και από το «πορτογαλικό θαύμα».

Το άλλο σημαντικό χαρακτηριστικό, όπως είπαμε, ήταν η **χαμηλή φορολογία**.

Ένας από τους τομείς της ιρλανδικής οικονομίας που **δεν συρρικνώθηκε** κατά τη διάρκεια της κρίσης ήταν οι **άμεσες ξένες επενδύσεις**. Κι αυτό οφείλεται –εν μέρει μόνο, όπως θα ανακαλύπταμε αργότερα– στο ότι **ο φόρος για τις επιχειρήσεις** είναι από τους μικρότερους στην Ε.Ε.: **12,5% για όλες τις επιχειρήσεις, ντόπιες και ξένες**. Το γεγονός αυτό, το δεδομένο ότι η Ιρλανδία ανήκει στην Ε.Ε. και η υψηλή ειδίκευση του εργατικού δυναμικού της χώρας **τράβηξαν σαν μαγνήτης τις πολυεθνικές εταιρείες που ειδικεύονταν στις νέες τεχνολογίες** (Facebook, Twitter, Google, Airbnb, LinkedIn, Medtronic). Μέτρησε βέβαια και η μείωση των μισθών, που σε ορισμένους τομείς έφτασε το 15%.

Το “βρώμικο” μυστικό

Έχει δίκιο λοιπόν ο ταξιτζής μας, ο Ζιντού; Αυτό είναι το βρώμικο μυστικό της Ιρλανδίας; Για να πάρουμε μια πρώτη απάντηση απευθυνθήκαμε στον **Νταν Ο' Μπράιαν**, έναν από τους πιο γνωστούς και πιο περιζήτητους Ιρλανδούς οικονομολόγους που έχει ζήσει σε επτά ευρωπαϊκές χώρες. Αφού πέρασε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εργάστηκε για 12 χρόνια στο Economist Intelligence Unit στο Λονδίνο και τη Γενεύη. Από το 2010 έως το 2013 έγραφε οικονομικές αναλύσεις στους *Irish Times*, ενώ σήμερα είναι συνεργάτης της *Irish Independent* και της *SundayIndependent*. Είναι επίσης senior research fellow στο University College του Δουβλίνου. Τον Οκτώβριο του 2009 κυκλοφόρησε το βιβλίο του *Η Ιρλανδία, η Ευρώπη και ο κόσμος: Γραπτά για έναν καινούργιο αιώνα*.

Το Ινστιτούτο Διεθνών και Ευρωπαϊκών Υποθέσεων (IIEA) του Δουβλίνου, όπου ο Δρ. Ο' Μπράιαν εργάζεται ως επικεφαλής οικονομολόγος, βρίσκεται σε έναν δρόμο με πολύ ωραία κτίρια, τη North Great George's Street, απέναντι από το Κέντρο Τζέιμς Τζόυς. Επισκεφθήκαμε λοιπόν πρώτα αυτό το όμορφο μουσείο, που στεγάζεται σε ένα αρχοντικό γεωργιανής αρχιτεκτονικής του 1784 και φιλοξενεί μεταξύ άλλων τις βιογραφίες των υπαρκτών ανθρώπων στους οποίους βάσισε ο Τζόυς τους χαρακτήρες του. Του καθηγητή Ντένις Μαγκνί, δευτερεύοντος χαρακτήρα του Οδυσσέα, που διηύθυνε μια σχολή χορού από αυτό ακριβώς το αρχοντικό και του Λεοπόλδου και της Μόλι Μπλουμ, κεντρικών χαρακτήρων του Οδυσσέα, που έμεναν λίγο παρακάτω, στον αριθμό 7 της Eccles Street.

Είδαμε την πόρτα που διασώζεται από το κτίριο εκείνο (το οποίο γκρεμίστηκε για να επεκταθεί ένα νοσοκομείο), πήραμε ένα αντίγραφο από την ομιλία του Γκάμπριελ Κόνροϊ³ και φύγαμε για το IIEA. Μπαίνοντας, πέσαμε πάνω στο τραπέζι με τα ενημερωτικά φυλλάδια που εκδίδει κάθε τόσο το Ινστιτούτο. Πρώτο-πρώτο – τι άλλο; - το «Ζήτημα του Μακεδονικού». Ένα δισέλιδο πολύ κατατοπιστικό φυλλάδιο για την «πιο συμβολική διαμάχη του τοξικού μίγματος ιστορίας και εθνικισμού στα Δυτικά Βαλκάνια». Αλλά δεν μιλήσαμε γι' αυτό βέβαια με τον Νταν Ο' Μπράιαν. Του μεταφέραμε αμέσως την παρατήρηση του Ζιντού, αλλά στην ελληνική της εκδοχή.

3. «Κυρίες και κύριοι. Σ' εμένα έλαχε απόψε ο κλήρος, όπως και τα περασμένα χρόνια, να εκτελέσω ένα πολύ ευχάριστο καθήκον, αλλά ένα καθήκον που φοβάμαι πως οι φτωχικές δυνάμεις μου σαν ομιλήτη είναι πολύ ακατάλληλες γι' αυτό» (από τους Δουβλινέζους του Τζέιμς Τζόυς, σε μετάφραση Κοσμά Πολίτη).

Πριν από λίγο καιρό ο Κυριάκος Μητσοτάκης είπε πως η Ελλάδα πρέπει να ακολουθήσει τα βήματα της Ιρλανδίας. Την επόμενη μέρα ένας αρθρογράφος σχολίασε πως αυτό δεν είναι εφικτό, αλλά ούτε και επιθυμητό, γιατί η επιτυχία της Ιρλανδίας οφείλεται μόνο στη χαμηλή φορολογία. Ποιος έχει δίκιο;

«Τη δεκαετία του '50 όλη η Ευρώπη βρισκόταν σε ρυθμούς ανάκαμψης, με εξαίρεση την Ιρλανδία. Οι άνθρωποι μετανάστευαν κατά χιλιάδες, η οικονομία βρισκόταν σε βαθιά κρίση και ο κόσμος άρχισε να αναρωτιέται μήπως η ανεξαρτησία που είχαμε κατακτήσει σαράντα χρόνια νωρίτερα ήταν λάθος. Εκείνη την εποχή οι περισσότερες χώρες της Ευρώπης ήθελαν να ελέγξουν τα μέσα παραγωγής και προτιμούσαν οι εταιρείες τους να έχουν εθνικό χαρακτήρα, να είναι ντόπιες. Στην Ιρλανδία όμως τα πράγματα πήγαιναν τόσο άσχημα, ώστε σκέφτηκαν να κάνουν κάτι για να προσελκύσουν το ενδιαφέρον ξένων εταιρειών, να φέρουν ξένες εταιρείες που με έδρα την Ιρλανδία θα στόχευαν στην ευρωπαϊκή αγορά. Όταν πια γίναμε μέλος της Ε.Ε., αυτή η προοπτική έγινε ακόμα πιο ελκυστική για τις ξένες εταιρείες. Ένα κομμάτι του ελκυστικού αυτού πακέτου είχε να κάνει με τη χαμηλή φορολογία επί των κερδών και αυτό είχε τεράστια επιτυχία. Έτσι προσελκύσαμε εταιρείες τεχνολογίας, φαρμακευτικές εταιρείες, εταιρείες χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών κλπ.».

Αρχικά, η χαμηλή αυτή φορολογία αφορούσε μόνο τις ξένες εταιρείες. Αργότερα, όμως, τη δεκαετία του 1990, το μέτρο επεκτάθηκε και στις εγχώριες εταιρείες, καθώς οι ευρωπαϊκοί κανόνες δεν επέτρεπαν διαφοροποιήσεις. «Σίγουρα λοιπόν **η χαμηλή φορολογία, μία από τις χαμηλότερες της Ε.Ε., λειτούργησε ως πόλος έλξης για τις πολυεθνικές**», παραδέχεται ο Νταν Ο'Μπράιαν. «Και είναι αλήθεια ότι η Γερμανία και η Γαλλία απεχθάνονται αυτόν τον χαμηλό φόρο επί των κερδών. Όταν η Τρόικα ήρθε να βοηθήσει την Ιρλανδία, μάλιστα, ο Γάλλος πρόεδρος έθεσε ως όρο να αυξηθεί η φορολογία για να πάρει η Ιρλανδία το δάνειο. Αυτό δεν συνέβη και συνεχίζει να αποτελεί μύλο της έριδος. Όπως επισημαίνω πάντως συνεχώς στους συναδέλφους μου από τη Γαλλία και τη Γερμανία, οι χώρες τους επιβάλλουν πολύ μεγάλους φόρους στις εταιρείες που εδρεύουν εκεί, φόρους ρεκόρ, κι όμως αυτές εξακολουθούν να παραμένουν εκεί. Αν αυτό αποτελούσε τόσο μεγάλο πρόβλημα γιατί δεν έφυγαν για την Ιρλανδία που έχει χαμηλή φορολογία, αλλά συνεχίζουν να μένουν εκεί με αποτέλεσμα η Γαλλία και η Γερμανία να εμφανίζουν τόσο μεγάλα έσοδα από τα κέρδη των εταιρειών; Η αποφυγή φόρων είναι νόμιμη, η φοροδιαφυγή είναι παράνομη. Και κανείς δεν ισχυρίζεται πως η Ιρλανδία κάνει κάτι παράνομο».

Είναι αλήθεια πως οι προσπάθειες του Εμανουέλ Μακρόν να επιβληθεί ένας πανευρωπαϊκός «ψηφιακός φόρος» απέτυχαν, όπως είχαν αποτύχει νωρίτερα και οι προσπάθειες 11 ευρωπαϊκών χωρών για την επιβολή ενός πανευρωπαϊκού φόρου στις χρηματιστηριακές συναλλαγές. Ύστερα από αυτό, κάποιες χώρες (μεταξύ των οποίων η Γαλλία, η Αυστρία, η Ιτα-

Τα Γραφεία της Amazon Web Services, μίας από τις πολλές πολυεθνικές που επενδύουν στην Ιρλανδία. *Photography: Shutterstock*

λία και η Βρετανία) αποφάσισαν να ακολουθήσουν μοναχικό δρόμο: να εξετάσουν δηλαδή την επιβολή φόρου 2%-5% στα διαφημιστικά έσοδα των γιγάντων της τεχνολογίας, και κυρίως των GAFA (Google, Apple, Facebook, Amazon).

«Πράγματι τίθεται ένα ζήτημα για το πώς οι πολυεθνικές μετακινούν την έδρα τους με στόχο να πληρώσουν λιγότερους φόρους», λέει ο Νταν Ο'Μπράιαν. «Ακόμα και οι Αμερικανοί αλλάζουν άποψη για το θέμα αυτό και θα υπάρξουν αλλαγές σε παγκόσμιο επίπεδο, αλλά θα συμβούν εκτός Ευρώπης. Γιατί στην Ε.Ε. όλοι έχουμε το δικαίωμα του βέτο στο θέμα της φορολογίας. Αυτό συνέβη και με τον ψηφιακό φόρο, με αποτέλεσμα ορισμένες χώρες να τον επιβάλουν μονομερώς».

Ανεξάρτητα πάντως από αυτό, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ερευνά εδώ και χρόνια τους τρόπους με τους οποίους οι εταιρείες αυτές χρησιμοποιούν διάφορα παραθυράκια του νόμου για να πληρώνουν λιγότερους φόρους. Η **Google**, για παράδειγμα, ξεκίνησε τη λειτουργία της στην Ιρλανδία το **2003** με **100 υπαλλήλους**. Σήμερα απασχολεί γύρω στους **7.000**. Το **2017**, η **Google Ireland Ltd** σημείωσε κέρδη **1,2** δισεκατομμυρίων ευρώ επί εισοδημάτων **32,2** δισεκατομμυρίων και πλήρωσε φόρο μόλις **167** εκατομμύρια.

Όταν ανέλαβε τη θέση του Επιτρόπου Ανταγωνισμού, το 2014, η αρμόδια επίτροπος Μαργκρέτε Βεστάγκερ άνοιξε τον «φάκελο Google». Και τον Μάρτιο του 2019 επέβαλε το τρίτο πρόστιμο στην εταιρεία, ύψους 1,5 δισεκατομμυρίων ευρώ, επειδή μπλοκάρει τους ανταγωνιστές της στις διαφημίσεις που προβάλλονται στις αναζητήσεις που κάνει ένας χρήστης στο ίντερνετ. Είχαν προηγηθεί άλλα δύο πρόστιμα, ύψους 2,4 δισεκατομμυρίων ευρώ το 2017 και 4,34 δισεκατομμυρίων ευρώ το 2018, πάντα για αθέμιτο ανταγωνισμό και παραβίαση της αντιμονοπωλιακής νομοθεσίας της Ε.Ε.

Η επίτροπος Βεστάγκερ είναι αποφασισμένη τώρα να διερευνήσει και ενδεχόμενες φορολογικές «διευκολύνσεις» που έχει κάνει η Ιρλανδία στη συγκεκριμένη εταιρεία. Ήδη έχει υποχρεώσει την **Apple να πληρώσει 13 δισεκατομμύρια ευρώ** για συμφωνίες με το ιρλανδικό κράτος που της επέτρεπαν να γλυτώνει φόρους. Την περίοδο **2003-2014**, η εταιρεία πλήρωνε στην Ιρλανδία φόρο μόλις 0,005% αντί για τον κανονικό 12,5%. Η Επιτροπή ερευνά επίσης τις φορολογικές συμφωνίες της Amazon με το Λουξεμβούργο.

Επιστρέφουμε έτσι στην ατάκα του Ζιντού, του ταξιτζή. Μήπως η επιτυχία της Ιρλανδίας οφείλεται μόνο στη χαμηλή φορολογία; Κατά σύμπτωση, εκείνο το πρωί είχαμε διαβάσει σε μια ιρλανδική εφημερίδα ότι ο αριθμός των αστέγων στη χώρα πέρασε για πρώτη φορά το όριο των 10.000. Μήπως, λοιπόν, ολόκληρο το «ιρλανδικό θαύμα» είναι μύθος; «Τα τελευταία δέκα ή, για να είμαι ακριβής, τα τελευταία είκοσι χρόνια, η Ιρλανδία είχε μία οικονομία που θυμίζει το τρενάκι του τρόμου στο λούνα παρκ», απαντά ο επικεφαλής οικονομολόγος του ΙΙΕΑ. «Φρενήρης ανάπτυξη για περίπου δέκα χρόνια μέχρι το 2007, και μετά μία πολύ βαθιά ύφεση, όχι τόσο βαθιά όσο της Ελλάδας, αλλά πολύ μεγάλη (παρόμοια σε διάρκεια με της Ελλάδας), κι ύστερα μια ισχυρή ανάκαμψη, σε αντίθεση με την Ελλάδα φυσικά. Κάποιοι αποκάλεσαν αυτή την ανάκαμψη 'θαύμα'. Η ανεργία έχει σχεδόν εξαφανιστεί, δημιουργήθηκαν πολλές νέες θέσεις εργασίας. Αλλά έχετε δίκιο, το 'θαύμα' είναι μια πολύ δυνατή λέξη και εδώ έχουμε ακόμα αρκετά προβλήματα όπως είναι το ζήτημα των αστέγων».

*Ποιος είναι ο λόγος; Οι ανισότητες; Είναι οι ανισότητες στην Ιρλανδία μεγάλες όπως σε όλο τον αγγλοσαξονικό κόσμο; Είναι εντυπωσιακό, αλλά οι ανισότητες στα εισοδήματα έχουν παραμείνει εδώ και τριάντα χρόνια στο ίδιο επίπεδο στην Ιρλανδία παρά το τρενάκι τρόμου που βίωσε η οικονομία και τη μεγάλη ανάπτυξη. Τώρα η **Ιρλανδία βρίσκεται σχεδόν στον μέσο όρο των ευρωπαϊκών χωρών**. Αλλά το πιο ενδιαφέρον είναι ότι όλα αυτά τα χρόνια παρέμεινε σταθερή. Αυτό δεν το βλέπει κανείς στη Βρετανία ή στις Ηνωμένες Πολιτείες».⁴*

⁴. Μπορείτε να διαβάσετε ολόκληρη τη συνέντευξη του Νταν Ο'Μπράιαν στον εξής σύνδεσμο: <https://www.dianeosis.org/2019/06/obrien-interview/>

Ο ρόλος των εξαγωγών

Ο Νταν Ο'Μπράιαν έθεσε κι ένα άλλο ζήτημα που έπαιξε θεμελιώδη ρόλο και στην ανάκαμψη της Πορτογαλίας: **τον ρόλο των εξαγωγών**. «Η διαφορά ανάμεσα στις οικονομίες της Ιρλανδίας και της Ελλάδας, η διαφορά που έκανε την Ιρλανδία να ανακάμψει τόσο γρήγορα και να βγει από τη βαθιά ύφεση», μας είπε, «είναι πως έχει **εξαγωγικό χαρακτήρα και πως οι εξαγωγές της αποτελούν ένα μεγάλο ποσοστό επί του ΑΕΠ, περισσότερο από το 100%**. Μέσα στην κρίση, μάλιστα, οι εξαγωγές συνέχισαν να αυξάνονται και αυτό αποτέλεσε την ατμομηχανή της οικονομίας που άρχισε να ανακάμπτει. Η ελληνική οικονομία, αντίθετα, είναι εσωστρεφής και οι εξαγωγές της φτάνουν περίπου το 20% - 25% του ΑΕΠ» (είναι πλέον λίγο πάνω από 30%).

Η διαφορά ανάμεσα στις οικονομίες της Ιρλανδίας και της Ελλάδας που έκανε την Ιρλανδία να ανακάμψει τόσο γρήγορα και να βγει από τη βαθιά ύφεση είναι ο εξαγωγικός της χαρακτήρας. Οι εξαγωγές της αποτελούν ένα μεγάλο ποσοστό επί του ΑΕΠ, περισσότερο από το 100%.

Για την πολιτική πλευρά αυτού του παράγοντα απευθυνθήκαμε στον **Πατ Μπριν**, ένα στέλεχος της ιρλανδικής κυβέρνησης που φέρει έναν ιδιαιτέρως μακροσκελή τίτλο: «υπουργός Εμπορίου, Απασχόλησης, Επιχειρήσεων, Ευρωπαϊκής Ψηφιακής Ενιαίας Αγοράς και Προστασίας Δεδομένων». Τον συναντήσαμε στη Βουλή, σε ένα διάλειμμα των ψηφοφοριών, και χρειάστηκε μόνο μια νύξη για να αρχίσει να μιλά ασταμάτητα, σχεδόν σε βαθμό εξάντλησης:

«Οι **δύο βασικές αγορές μας είναι οι Ηνωμένες Πολιτείες και το Ηνωμένο Βασίλειο**. Συγκεκριμένα, το 13% των εξαγωγών μας αυτή τη στιγμή πάει στο Ηνωμένο Βασίλειο, περίπου 15% στις Ηνωμένες Πολιτείες και το 31% στην Ευρώπη. **Εξάγουμε το 80% όσων παράγουμε** και πρέπει αυτά τα προϊόντα να φεύγουν όσο πιο γρήγορα γίνεται από την Ιρλανδία. Μην ξεχνάτε πως **παράγουμε τρόφιμα που θα μπορούσαν να ταΐσουν 36 εκατομμύρια ανθρώπους, ενώ εμείς είμαστε 5 εκατομμύρια**. Οι εξαγωγές τροφίμων ξεπερνούν τα **13 δισεκατομμύρια ευρώ**. Αλλά δεν είναι μόνο τα τρόφιμα. Είμαστε η **δεύτερη μεγαλύτερη εξαγωγική δύναμη σε υπολογιστές και τεχνολογία πληροφοριών στον κόσμο, η πέμπτη σε**

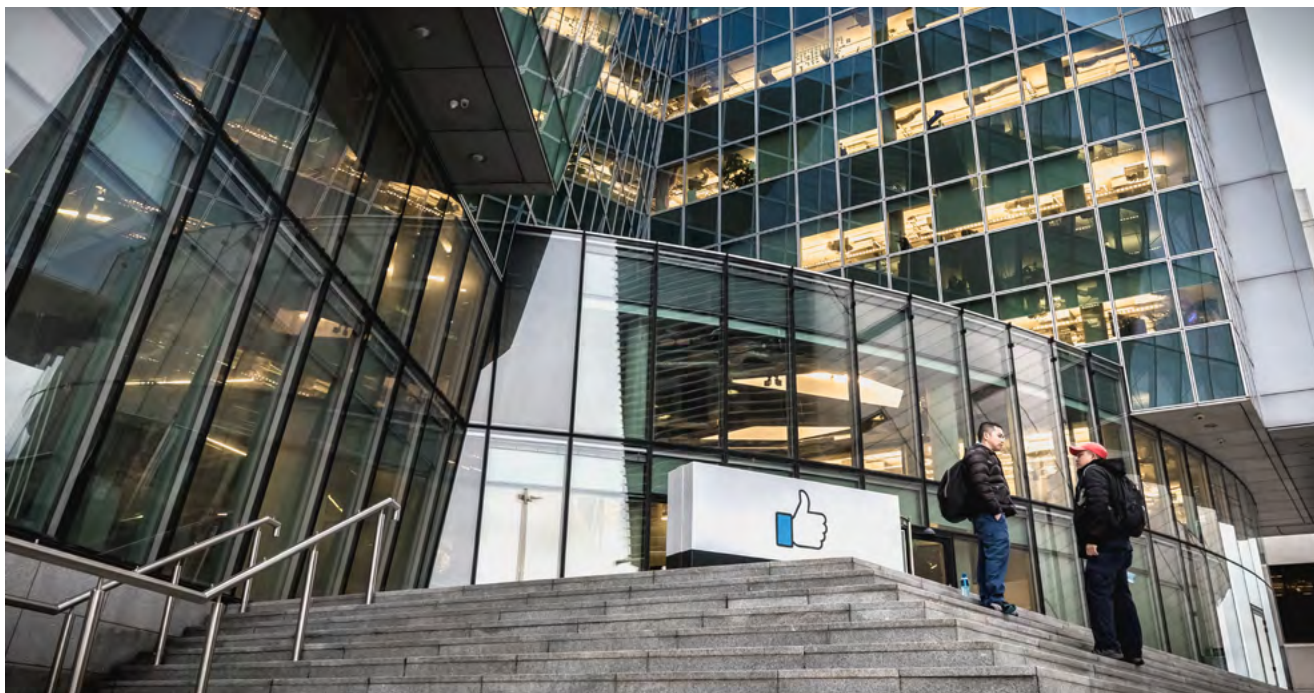
αγροτικά προϊόντα στον κόσμο και η **δεύτερη σε ιατρικό υλικό** στην Ευρώπη. Είκοσι χρόνια πριν η Ιρλανδία ήταν μια πολύ διαφορετική χώρα από αυτή που είναι σήμερα».

Ο υπουργός είναι αισιόδοξος: «Αυτό που παρατηρούμε σήμερα είναι απίστευτο. Για πολλά χρόνια η Ευρώπη «εξήγε» τους πιο ταλαντούχους ανθρώπους της στη Σίλικον Βάλεϊ και την Κίνα. Τώρα πια νομίζω πως αντιλαμβάνεται ότι μπορεί να ανταγωνιστεί και εκείνη στον χώρο αυτό την Κίνα και τις Ηνωμένες Πολιτείες. Γι' αυτό και έχουμε αποφασίσει να **επενδύσουμε τα επόμενα χρόνια στην Ιρλανδία στην ψηφιακή αγορά**, είτε πρόκειται για την τεχνητή νοημοσύνη, είτε σε κάτι άλλο. Αυτό είναι πολύ σημαντικό γιατί οι χώρες που δεν αγκαλιάζουν την καινοτομία θα μείνουν πίσω. Τολμώ να πω πως θα 'εξατμιστούν'. Πιθανότατα τα παιδιά που γεννιούνται σήμερα θα εργαστούν στο μέλλον σε δουλειές που δεν έχουν εφευρεθεί ακόμα». Πάνω απ' όλα, λοιπόν, επενδύσεις. Και αποφασιστικό ρόλο στη διατήρηση, αλλά και αύξηση των ξένων επενδύσεων στην Ιρλανδία παίζει ο **IDA** (Industrial Development Agency, Οργανισμός Βιομηχανικής Ανάπτυξης), που ιδρύθηκε το 1949. Το είχαμε υποπτευθεί ήδη από το ταξίδι μας στην Πορτογαλία, όπου ο αντίστοιχος οργανισμός λέγεται Aicerp. Είχαμε ρωτήσει τότε τον πρόεδρο και διευθύνοντα σύμβουλο του Οργανισμού Λουίς Κάστρο Ενρίκες πόσος είναι ο φόρος για τις επιχειρήσεις στην Πορτογαλία κι όταν μας είπε «25,5%» είχαμε εκπλαγεί. Στην Ιρλανδία, του είπαμε, είναι ο μισός. Αλλά εκείνος μας απάντησε ότι δεν παίζει μόνο αυτό ρόλο. Μετρά και το ταλέντο, το πόσες γλώσσες μιλούν οι ντόπιοι ώστε να μπορούν να τους προσλαμβάνουν οι επενδυτές στις επιχειρήσεις τους.

Αν ρωτήσετε τις πολυεθνικές που έχουμε εδώ στην Ιρλανδία, και είναι κυρίως εταιρείες υψηλής τεχνολογίας, θα σας πουν πως αυτό που αναζητούν όταν ψάχνουν μέρος για να εγκατασταθούν είναι εργαζόμενους με δεξιότητες, ταλέντο και εξειδίκευση. Η Ιρλανδία πληροί αυτά τα κριτήρια ενδεχομένως περισσότερο από οποιαδήποτε άλλη χώρα της Ε.Ε.

Λες κι ήταν συνεννοημένοι: τα ίδια πάνω-κάτω μας είπε και ο Τζόζεφ Κόλαμ, αντιπρόεδρος αναπτυξιακών αγορών του IDA. «Αν ρωτήσετε τις πολυεθνικές που έχουμε εδώ στην Ιρλανδία, και είναι κυρίως εταιρείες υψηλής τεχνολογίας, θα σας πουν πως **αυτό που αναζητούν όταν ψάχνουν μέρος για να εγκατασταθούν είναι εργαζόμενους με δεξιότητες, ταλέντο και εξειδίκευση**. Η Ιρλανδία πληροί αυτά τα κριτήρια ενδεχομένως περισσότερο από οποιαδήποτε άλλη χώρα της Ε.Ε.».

Οι πολυεθνικές πρέπει να διατηρούν μια αποτελεσματική εταιρική δομή γιατί η επένδυση στο εξωτερικό είναι υψηλού ρίσκου και πρέπει τελικά να αποφέρει κέρδη στους μετόχους, συνεχίζει ο συνομιλητής μας. Δεν παίζει ρόλο μόνο η παραγωγή ενός προϊόντος αλλά και πώς θα το πουλήσεις.

Τα κεντρικά ευρωπαϊκά γραφεία της Facebook βρίσκονται στο Δουβλίνο. *Photography: Shutterstock*

Αυτό χρειάζεται **πολύ δυνατά τμήματα πωλήσεων και μάρκετινγκ** και αυτά για να **στελεχωθούν χρειάζονται εξειδικευμένο προσωπικό που να μιλάει πολλές ξένες γλώσσες**. Και η Ιρλανδία έχει πολύγλωσσους εργαζόμενους, καθώς αποτελεί πόλο έλξης για απόφοιτους άλλων πανεπιστημίων, κυρίως της Ευρώπης. Εδώ βρίσκονται οι μεγάλες τεχνολογικές εταιρείες, οι μεγάλες φαρμακοβιομηχανίες και μεγάλες εταιρείες χρηματοοικονομικών υπηρεσιών. Ένας απόφοιτος του πανεπιστημίου της Μαδρίτης, λοιπόν, θέλει να έρθει στο Δουβλίνο γιατί επιθυμεί να εργαστεί σε μία από τις μεγάλες πολυεθνικές. Θέλει την εμπειρία που θα του δώσει η Google, η Facebook, η LinkedIn.

Οι **1.400 πολυεθνικές εταιρείες που εδρεύουν στην Ιρλανδία είναι διαμοιρασμένες σε όλο το νησί και συνεισφέρουν κατά 70% στις εξαγωγές**. Χρησιμοποιούν την Ιρλανδία **ως βάση για να εξάγουν** τα προϊόντα τους σε όλες τις χώρες της Ε.Ε. Τι ζητούν άραγε ως αντάλλαγμα; Χαλαρότερες εργασιακές σχέσεις, πιο εύκολες απολύσεις; «Μόνο για τον πρώτο χρόνο εργασίας ο νόμος ευνοεί τον εργοδότη», απαντά ο Κόλλαμ. «Μετά, οι εργαζόμενοι αποκτούν μεγαλύτερα δικαιώματα που αυξάνονται με τα χρόνια και είναι παρόμοια με αυτά που συναντά κανείς στη Βρετανία. Οι εργατικοί μας νόμοι είναι σχεδόν ίδιοι με αυτούς του Ηνωμένου Βασιλείου. Ξέρετε, αν οι εργαζόμενοι ένιωθαν πως δεν έχουν δίκαιη και σωστή μεταχείριση από τους εργοδότες τους, δεν θα συγκεντρώναμε εδώ τόσο μεγάλο αριθμό ευρωπαίων εργαζομένων με πολλά προσόντα. Η Google έχει εδώ περίπου 5000 υπαλλήλους και το 50% αυτών δεν είναι Ιρλανδοί. Προέρχονται από διάφορες χώρες της Ευρώπης».

Αν ο IDA προσπαθεί να προσελκύει ξένες επιχειρήσεις στην Ιρλανδία, ο οργανισμός **Enterprise Ireland στηρίζει τις ιρλανδικές επιχειρήσεις που αναζητούν διεθνείς αγορές**. Μιλήσαμε με τον **Κέβιν Σέρι**, εκτελεστικό διευθυντή του οργανισμού, έναν άνθρωπο προσηνή και πειστικό ακόμη κι όταν μπήκαμε στα δύσκολα, στην κρίση, στη λιτότητα. Τον ρωτάμε αν υπήρξαν κοινωνικές συγκρούσεις στη διάρκεια της κρίσης. «Εκείνη την εποχή βρεθήκαμε με πολλές επιχειρήσεις που ήταν βιώσιμες αλλά συγχρόνως και ευάλωτες», μας απαντά. **«Έπρεπε να επικεντρωθούν στην ανταγωνιστικότητα, στην καινοτομία, και να βρουν νέες αγορές**. Τις βοηθήσαμε να το κάνουν, τους βρήκαμε νέες αγορές στην Ευρώπη αλλά και στη Μέση Ανατολή, στην Αφρική, στις ΗΠΑ. Πολλές από αυτές τις εταιρείες έγιναν έτσι από ανάγκη εξαγωγικές, απέκτησαν ένα διεθνές πελατολόγιο που δεν το είχαν όταν τις χτύπησε η κρίση. Δεν επιβίωσαν όλες φυσικά, κάποιες έκλεισαν και αυτό ήταν αναπόφευκτο. Οι εταιρείες που ήταν πιο πετυχημένες και μπόρεσαν να ξεπεράσουν την κρίση ήταν αυτές που ανέπτυξαν μεγαλύτερη ευελιξία και μπόρεσαν να ανοικτούν σε άλλες αγορές».

Η ευελιξία είναι μια πονηρή λέξη, και όχι μόνο στην Ιρλανδία. Ο Κέβιν Σέρι το παραδέχεται: «Το εργασιακό κόστος στην Ιρλανδία, το κόστος παραγωγής, είχε φτάσει στα ύψη και έπρεπε να το αντιμετωπίσουμε. Προχωρήσαμε λοιπόν σε μειώσεις μισθών σε όλον τον δημόσιο τομέα και στο ευρύτερο δημόσιο, γιατροί, νοσηλευτές υπέστησαν μειώσεις στους μισθούς. Και ήταν πολύ **σημαντικό πως εκείνη την περίοδο υπήρξε εθνική συναίνεση**. Παρόλο που όλο αυτό ήταν εξαιρετικά οδυνηρό, οι πολίτες αποδέχτηκαν τις μισθολογικές μειώσεις, τις αυξήσεις των φόρων και το πλαφόν στις προσλήψεις. Και υπήρξε συμφωνία με τα εργατικά συνδικάτα, με αποτέλεσμα να εξασφαλιστεί σχετική σταθερότητα. Εκείνη την περίοδο η ανεργία στην Ιρλανδία έφτασε το **16%**».

Ο ρόλος της εκπαίδευσης

Έλληνες και Ιρλανδοί βυθίστηκαν περίπου την ίδια περίοδο στην κρίση. Και είναι φανερό, όπως συνέβη άλλωστε και με τους Πορτογάλους, ότι ακολούθησαν διαφορετικούς δρόμους. Κι όμως κάποτε η διαδρομή τους ήταν κοινή: «Φεύγοντας για τη δύση, Ιρλανδοί Έλληνες,/ Που η λέξη θάλασσα/ Δεν τους έλεγε τίποτα, που μπορούσαν μόνο να μιλήσουν/ Για την τυφλή δύναμη της ανάγκης».⁵

5. Οι τελευταίοι στίχοι του ποιήματος του Harry Clifton με τίτλο «Τη χρονιά του κίτρινου γεύματος», σε μετάφραση Σωκράτη Καμπουρόπουλου (βλέπε σημ. 2).

Ένας από τους βασικούς λόγους που εξηγούν αυτή τη διαφορά, όπως μας επισήμαναν όλοι οι συνομιλητές μας, έχει να κάνει με την **εκπαίδευση και τη σύνδεση των πανεπιστημίων με τη βιομηχανία**. «Η διασύνδεση της αγοράς εργασίας με τα πανεπιστήμια και την εκπαίδευση έχει πολύ μεγάλη σημασία», μας είπε ο **Τζόζεφ Κόλλαμ**, ο αντιπρόεδρος αναπτυξιακών αγορών του IDA. «Αυτό είναι το κλειδί. Εδώ και πολλές δεκαετίες αποφασίσαμε να αλλάξουμε το εκπαιδευτικό σύστημα μας για να εξυπηρετεί τις ανάγκες στο επίπεδο της εργασίας αλλά και της έρευνας. Και τα **ερευνητικά προγράμματα των πανεπιστημίων χρηματοδοτούνται συχνά από τις πολυεθνικές**. Έχουμε δημιουργήσει μία κεντρική υπηρεσία που ελέγχει τις έρευνες που κάνει το κάθε πανεπιστήμιο για να μην κάνουν δύο πανεπιστήμια την ίδια έρευνα και να χάνονται χρήματα. Ο καθένας γνωρίζει τι κάνει ο άλλος αλλά το πιο σημαντικό είναι πως καμία έρευνα δεν μπορεί να γίνει αν δεν τη χρηματοδοτεί μία εταιρεία».

Έπρεπε λοιπόν να επισκεφθούμε τα πανεπιστήμια. Ξεκινήσαμε από ένα σχετικά καινούργιο πανεπιστήμιο, εκείνο του **Λίμερικ (UL)**, που ιδρύθηκε το 1972 ως Εθνικό Ινστιτούτο Ανώτερης Εκπαίδευσης και το 1989 απέκτησε τον τίτλο του πανεπιστημίου. Σήμερα είναι **το πιο ανταγωνιστικό πανεπιστήμιο της χώρας**: η απορροφητικότητα των αποφοίτων του στην αγορά εργασίας έφτασε το 79% για τους απόφοιτους του 2017, κατά 8% υψηλότερη του εθνικού μέσου όρου. Για τον λόγο αυτό ανακηρύχθηκε από τους *Sunday Times* **«Πανεπιστήμιο της Χρονιάς» για το 2019**.

Το πανεπιστήμιο βρίσκεται σε απόσταση πέντε χιλιομέτρων από το κέντρο της πόλης και εκτείνεται σε 1.375 στρέμματα. Έχει 11.000 προπτυχιακούς φοιτητές (από τους οποίους οι 2.400 είναι ξένοι), 2.100 μεταπτυχιακούς και 1.500 part-time φοιτητές. Ένα από τα πιο εντυπωσιακά του στοιχεία

Το Πανεπιστήμιο του Λίμερικ είναι σήμερα το πιο ανταγωνιστικό Πανεπιστήμιο της Ιρλανδίας. *Photography: Shutterstock*

είναι η βιβλιοθήκη του, την οποία μας έδειξε με πολύ καμάρι η υπεύθυνη, εξηγώντας μας τον τρόπο με τον οποίο αποθηκεύονται τα λιγότερο διακινησίμα βιβλία προκειμένου να ικανοποιηθεί η επιθυμία που διατυπώνουν πιο συχνά οι φοιτητές: να έχουν χώρο.

Οι πόρτες του πανεπιστημίου άνοιξαν για μας χάρις σε μια χαρισματική γυναίκα: την επίτιμη κοσμήτορα **Μέρι Χάρνεϊ**, πρώην αντιπρόεδρο της κυβέρνησης και υπουργό Υγείας που αποσύρθηκε από την πολιτική το 2011. Τη γνωρίσαμε στο τελευταίο φόρουμ των Δελφών και μας έκανε αμέσως εντύπωση η μαχητικότητά της. Στο Λίμερικ θα είχαμε την τύχη να τη γνωρίσουμε και σε πιο χαλαρές στιγμές, στην αγαπημένη της παμπ. Αλλά συνέντευξη δεν θέλησε να μας δώσει.

Το πρώτο μας ραντεβού στο πανεπιστήμιο ήταν με την **Πατρίς Τουόμι**, διευθύντρια του Τμήματος Συνεργατικής Εκπαίδευσης και Σταδιοδρομιών. Και τη ρωτήσαμε πού οφείλει το UL αυτή την υψηλή ανταγωνιστικότητα.

«Ο πρώτος πρόεδρος του πανεπιστημίου μας, ο δρ. Έντουαρντ Γουολς, είχε αμερικανικό υπόβαθρο», μας είπε. «Και πρότεινε κάτι επαναστατικό: **να υπάρχει για όλους τους φοιτητές ένα υποχρεωτικό διάστημα πρακτικής άσκησης 6-8 μηνών σε κάποια επιχείρηση, που να είναι ενταγμένο στο πρόγραμμα σπουδών.** Η ιδέα του προσέκρουσε σε

εμπόδια, υπήρξε αντίσταση, τα άλλα πανεπιστήμια την είχαν θεωρήσει τότε ωφελιμιστική. Αλλά εμείς το κάναμε. Και το ονομάσαμε **‘συνεργατική εκπαίδευση’** (cooperative education). Είναι το μεγαλύτερο πρόγραμμα στην Ευρώπη».

Αναρωτιόμαστε πώς βρίσκουν οι φοιτητές τον εργοδότη τους. «Εμείς το κάνουμε γι’ αυτούς!», απαντά η κ. Τουόμι. «Και το πρόγραμμα είναι αρκετά αυστηρό. Κάποιος που σπουδάζει μηχανικός θα κάνει την άσκησή του στην αρχή του τρίτου χρόνου των σπουδών του, από τον Ιούνιο έως τον Ιανουάριο. Κάποιος που σπουδάζει επιστήμες θα πάει από τον Ιανουάριο έως τον Αύγουστο. Ο κανόνας είναι ότι ο φοιτητής κάνει αίτηση σε πέντε-έξι θέσεις και δέχεται την πρώτη προσφορά. Δεν μπορεί κάποιος να αποφοιτήσει χωρίς να έχει ικανοποιήσει αυτή την απαίτηση. Το εγχείρημα είναι τεράστιο, από τον Σεπτέμβριο ως τον Δεκέμβριο πρέπει να στέλνουμε κάπου **2.100 φοιτητές**. Αλλά έχει μεγάλη επιτυχία, με αποτέλεσμα να μας έχουν μιμηθεί και άλλα πανεπιστήμια».

Πληρώνονται οι φοιτητές στη διάρκεια της άσκησής τους; «Βεβαίως –αν και το ύψος της αμοιβής τους εξαρτάται από το αντικείμενο της δουλειάς. Οι τέχνες, για παράδειγμα, πληρώνονται λιγότερο. Το κόστος καλύπτεται εξ ολοκλήρου από τον εργοδότη, το ιρλανδικό κράτος δεν έχει καμιά ανάμιξη. Και όταν η άσκηση γίνεται μέσω του Erasmus, υπάρχει ένα επιπλέον ποσό για τον ασκούμενο, που μπορεί να φτάνει τα 300 ευρώ».

Μπορεί να κάνει κάποιος άσκηση και στο εξωτερικό; «Το **20% περίπου των φοιτητών** μας κάνουν αυτή την επιλογή. Και η χώρα εξαρτάται από την ανάγκη του καθενός για περιπέτεια! Ένας φοιτητής δημοσιογράφος μπορεί, για παράδειγμα, να πάει στην Αργεντινή. Άλλοι έχουν πολύ συγκεκριμένα ενδιαφέροντα, κάποιος μπορεί να πάει στη Διαστημική Υπηρεσία της Γερμανίας ή στην Boeing –αν και παραδέχομαι πως δεν είναι η καλύτερη εποχή γι’ αυτή την εταιρεία».⁶

⁶. Στις 29/10/2018 και στις 10/3/2019 συνετρίβησαν δύο Boeing 737 Max 8, το πρώτο στην Ινδονησία και το δεύτερο στην Αιθιοπία, με 189 και 157 νεκρούς αντιστοίχως. Τα δύο αυτά δυστυχήματα με τον ίδιο τύπο αεροπλάνου σε διάστημα μικρότερο των πέντε μηνών προκάλεσαν την καθήλωση του στόλου των συγκεκριμένων αεροσκαφών, τεράστια ερωτηματικά και μια κρίση αξιοπιστίας για την εταιρεία.

Μπορεί η Ελλάδα να γίνει Ιρλανδία;

Έχει ήδη διαφανεί η σημασία δύο παραγόντων για το «ιρλανδικό θαύμα»: των επενδύσεων και της εκπαίδευσης. Ένας οικονομολόγος που συναντήσαμε εκείνο το πρωί σε αυτό το υπέροχο πανεπιστήμιο θα μας τις συνθέσει. Πρόκειται για τον 40χρονο δυναμικό και ιδιαίτερα δημοφιλή **Στίβεν Κινσέλλα**, αναπληρωτή καθηγητή Οικονομικών στο Ollscoil Luimnigh, όπως λέγεται το UL στα ιρλανδικά, και βαθύ γνώστη των ελληνικών πραγμάτων: έχει επισκεφθεί πολλές φορές τη χώρα μας και έχει συγκρίνει τις δύο οικονομίες στο βιβλίο του *Austerity and Recovery*. «Έχετε φανταστικό φαγητό», μας λέει, έπαινος διόλου σπάνιος από έναν Αγγλοσάξωνα.

Εσείς, πάλι, επειδή δεν έχουμε αποφασίσει, είστε ένα πρότυπο για την Ελλάδα ή όχι; «Η Ελλάδα δεν μπορεί να γίνει Ιρλανδία, όσο κι αν το προσπαθήσει. Οι δομές των δύο χωρών είναι διαφορετικές. Οι αιτίες της κρίσης, επίσης: η δική μας ξεκίνησε από τον ιδιωτικό τομέα, η δική σας από τον δημόσιο. Η μεγάλη μας διαφορά όμως είναι ότι η οικονομία της Ιρλανδίας είναι ανοιχτή και πάντα ήταν, από το 1958. Είμαστε τέταρτοι στον κόσμο από την άποψη αυτή. Το αποτέλεσμα είναι να έχουμε αυξήσει μαζί τις εξαγωγές –και αυτό δεν έχει σχέση μόνο με τη χαμηλή φορολογία. Ο εξαγωγικός τομέας της Ελλάδας, αντίθετα, είναι πολύ μικρότερος».

Ρωτάμε τον Στίβεν Κινσέλλα πώς στάθηκε στα πόδια της η Ιρλανδία μετά την κρίση. «Όταν ξέσπασε η κρίση, η οικονομία συρρικνώθηκε, η ανεργία και η υποαπασχόληση απογειώθηκαν. Ο πολυεθνικός τομέας όμως δεν συρρικνώθηκε. Έπαθε ένα σοκ τα πρώτα δύο χρόνια, αλλά μετά αναπτύχθηκε και συνέχισε να πληρώνει φόρους. Ο πιο σημαντικός λόγος είναι η πολυετής του παρουσία. Μέτρησε η χαμηλή φορολογία, βεβαίως. Αλλά και η εκπαίδευση. Και η γεωγραφική θέση της Ιρλανδίας ανάμεσα σε δύο από τις μεγαλύτερες αγορές του κόσμου. Και τα γεγονότα ότι τα αγγλικά αποτελούν την κύρια γλώσσα. Και το φιλικό επιχειρηματικό περιβάλλον – κάποιος θα πουν υπερβολικά φιλικό. Και η πρόσβασή μας στην ενιαία αγορά: μετά το Brexit θα γίνουμε η μεγαλύτερη αγγλόφωνη χώρα στην Ε.Ε. Και η πολιτική μας σταθερότητα: το μεγαλύτερο κόμμα διατηρείται στην εξουσία χάρις στον βασικό του ανταγωνιστή, που είναι ίδιο με αυτό!»

To Trinity College. Photography: Shutterstock

Ο συνομιλητής μας θέλει να το ξεκαθαρίσει: «Δεν είμαστε φορολογικός παράδεισος!». Ύστερα αναφέρεται στο λεγόμενο «παράδοξο της τρωτότητας»: «Όταν μια οικονομία είναι μικρή και ανοιχτή και ευάλωτη στις αλλαγές και τις αναταράξεις της παγκοσμιοποίησης», λέει, «η κυρίαρχη τάξη πρέπει να έχει έναν ενσωματωμένο φιλελευθερισμό. Το καλύτερο παράδειγμα είναι η Δανία, μια χώρα με μεγάλη εξαγωγική βιομηχανία, που η κυρίαρχη τάξη της είναι ομοιογενής. Όλοι έχουν πάει στα ίδια σχολεία, όλοι σκέφτονται τα ίδια πράγματα. Η ιρλανδική κυρίαρχη τάξη μπορεί λοιπόν να είναι βαθιά δυναστική (ο πατέρας μεταβιβάζει την κοινοβουλευτική του έδρα στην κόρη του), αλλά ταυτόχρονα είναι ομοιογενής και ασφαλής. Το ιρλανδικό πολιτικό σύστημα είναι μολυσμένο από τη λεγόμενη «τυραννία των μικρών διαφορών». Τα δύο μεγάλα κόμματα της Κεντροδεξιάς και της Κεντροαριστεράς έχουν παρόμοιες απόψεις. Το αποτέλεσμα είναι πως το **Brexit, αντί να δικάσει το ιρλανδικό πολιτικό σύστημα, το έκανε πιο δυνατό**».

Λέγατε όμως για την εκπαίδευση. «Υπάρχει μια μελέτη του καθηγητή Φρανκ Μπάρνυ, από το Trinity College, που δείχνει ότι **το ανώτατο εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας άλλαξε προσανατολισμό τη δεκαετία του 1990 για να ικανοποιήσει τις ανάγκες των πολυεθνικών**. Χρειάζονταν ανθρώπους με γλώσσες, ενισχύσαμε αυτά τα τμήματα. Θέλανε περισσότερους

βιολόγους και τεχνολόγους, στρέψαμε τους νέους μας προς τα εκεί. Και σε γενικές γραμμές κινηθήκαμε από τη βιομηχανία προς τις υπηρεσίες. Και κάναμε πάρα πολύ καλά, μη με παρεξηγήσετε. Πάρα πολύ καλά».

Αν σας ζητούσε ο Έλληνας πρωθυπουργός μια συμβουλή, τι θα του λέγατε; «Δύο πράγματα. Πρώτον, **να οργανώσετε ένα πολύ δυναμικό υπουργείο Ανάπτυξης**, να τρέχουν όλοι να βρίσκουν Ξένες Άμεσες Επενδύσεις. Εμείς έχουμε τους καλύτερους στον κόσμο, τον IDA. Οι Πορτογάλοι εμάς αντέγραψαν. Και δεύτερον, **να προσανατολίσετε το ανώτατο εκπαιδευτικό σύστημα προς την ανάπτυξη**. Εσείς στην Ελλάδα αναπαράγετε τα επαγγέλματα, τους λογιστές, τους γιατρούς, τους μηχανικούς.⁷ Εμείς σταματήσαμε να το κάνουμε αυτό. **Φέρτε πολυεθνικές για να κερδίσετε από την παραγωγικότητά τους!** Οι εγχώριες επιχειρήσεις στην Ιρλανδία δεν είναι αρκετά ισχυρές για να ανταγωνιστούν σε παγκόσμιο επίπεδο. Πρέπει να αυξήσουν την ανταγωνιστικότητά τους. Και αυτό μπορεί να γίνει μόνο μέσω της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης».

7. Ένα πρόσφατο παράδειγμα: η ανατατοποίηση των ΤΕΙ στην Ελλάδα οδηγεί σε αύξηση κατά 173% στις σχολές Μηχανικών Ηλεκτρονικών Υπολογιστών και κατά 72% στις σχολές Ηλεκτρολόγων Μηχανικών, όπου η ανεργία φτάνει το 40% (ΤΑ ΝΕΑ, 16/4/2019).

Όταν γυρίσαμε στην Ελλάδα, θέσαμε στον **Πάνο Τσακλόγλου**, καθηγητή Οικονομικών του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών, το ίδιο ερώτημα: μπορεί η Ελλάδα να γίνει Ιρλανδία; Κι εκείνος συμφώνησε σε γενικές γραμμές με τον Στίβεν Κινσέλλα: «Νομίζω πως βραχυπρόθεσμα και μεσοπρόθεσμα, αυτό είναι αδύνατον. Η Ιρλανδία έχει μία σειρά πλεονεκτημάτων έναντι της Ελλάδας τα οποία δεν μπορούν να καλυφθούν:

(α) Η **γλώσσα** της διεθνούς επικοινωνίας, τα αγγλικά, είναι η μητρική γλώσσα των Ιρλανδών. Παρά τη θεαματική βελτίωση της γλωσσομάθειας των Ελλήνων τις τελευταίες δεκαετίες έχουμε ακόμα πολύ δρόμο να διανύσουμε.

(β) Αν και η Ιρλανδία, όπως και η Ελλάδα, είναι περιφερειακή χώρα της Ε.Ε., **βρίσκεται πολύ κοντύτερα στις μεγάλες αγορές της Ε.Ε.** σε σχέση με την Ελλάδα.

(γ) Η Ιρλανδία είναι **ενσωματωμένη στις 'διεθνείς αλυσίδες αξίας'** (global value chains) πολύ καλύτερα από την Ελλάδα. Οι διαδικασίες ένταξης σε αυτές τις αλυσίδες συνήθως απαιτούν σημαντικό χρονικό διάστημα.

(δ) **Δημογραφικά, η Ιρλανδία είναι πολύ νεότερη από την Ελλάδα.** Επομένως, ο «λόγος εξάρτησης» είναι χαμηλότερος, αφαιρώντας λιγότερους πόρους για την πληρωμή συντάξεων, κάλυψη ιατροφαρμακευτικής δαπάνης, κλπ.

(ε) Η Ιρλανδία **βρίσκεται σε πολύ καλύτερη 'γειτονιά'** από την Ελλάδα, με αποτέλεσμα οι ανάγκες για αμυντικές δαπάνες να είναι πολύ χαμηλότερες από αυτές της Ελλάδας».

«Από την άλλη πλευρά», συνέχισε ο Τσακλόγλου, «δεν πρέπει να λησμο-

νούμε ότι μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1980 ο ρυθμός μεγέθυνσης της ιρλανδικής οικονομίας κάθε άλλο παρά εντυπωσιακός ήταν. Όμως, εκείνη την περίοδο ξεκίνησε η υιοθέτηση σειράς διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων που οδήγησαν σε φρενήρεις ρυθμούς ανάπτυξης τα επόμενα χρόνια. Οι μεταρρυθμίσεις αυτές αποσκοπούσαν κυρίως στην **ενίσχυση της εξωστρέφειας της οικονομίας, τη δημιουργία κλίματος φιλικού προς τις επενδύσεις και το επιχειρείν** και την **προσέλκυση ξένων επενδύσεων**. Είναι χαρακτηριστικό ότι, παρά τις πιέσεις της Τρόικας, στα χρόνια του δικού της Μνημονίου **η Ιρλανδία αρνήθηκε πεισματικά να αυξήσει το (πολύ χαμηλό) ποσοστό φορολογίας των επιχειρηματικών κερδών**. Το αποτέλεσμα ήταν να μην παρατηρηθεί έξοδος ξένων επιχειρήσεων. Και μόλις το διεθνές κλίμα βελτιώθηκε, η Ιρλανδία επέστρεψε σε υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης βασισμένους στις εξαγωγές της».

«Με άλλα λόγια», κατέληξε ο Έλληνας καθηγητής, «το κατάλληλο μίγμα πολιτικών μπορεί μακροχρονίως να οδηγήσει την Ελλάδα αρκετά κοντά στο παράδειγμα της Ιρλανδίας, αλλά το 'να γίνουμε Ιρλανδία' μου φαίνεται πολύ δύσκολο».

Ο οικονομολόγος και εταίρος ενός επενδυτικού fund **Αρίστος Δοξιάδης** είναι κάπως πιο αισιόδοξος. Κατά την άποψή του, **δύο είναι οι βασικοί λόγοι που η Ελλάδα δεν μπορεί να προσελκύσει εύκολα FDI: η γραφειοκρατία και το γεγονός ότι όλα στη χώρα μας είναι μικρής κλίμακας**. «Δεν μπορεί να μπει ένας εργοδότης στα Οινόφυτα και να προσλάβει 3.000 υπαλλήλους που θα δουλεύουν συστηματικά», σημειώνει. «Παρά ταύτα, η Ελλάδα έχει όλα τα στοιχεία για να προσελκύσει μεγάλες πολυεθνικές επιχειρήσεις τεχνολογίας ή υπηρεσιών, όπως γίνεται στην Ιρλανδία, και το βλέπουμε να συμβαίνει σιγά σιγά. Όμως πυροβολούμε το πόδι μας με τους πολύ υψηλούς φόρους και εισφορές, που δεν τους έχει ένας υπάλληλος των 1.000 ευρώ μην, αλλά αν φτάσεις στα 2.000 και πάνω τον μήνα καθαρά, τότε το κόστος για τον εργοδότη είναι πάρα πολύ υψηλό, ένα από τα υψηλότερα στον κόσμο».

Επιπλέον, προσθέτει ο γνωστός οικονομολόγος, **η Ελλάδα δεν παρέχει συγκεκριμένα πακέτα κινήτρων**, κάτι απαραίτητο αν θέλεις να προσελκύσεις startups. «Αν αλλάζαμε αυτό το σύστημα θα είχαμε πολύ γρήγορη ανάπτυξη αυτού του τομέα. Θα έρχονταν αρκετές μεγάλες εταιρείες τεχνολογίας να δημιουργήσουν development centers (κέντρα ανάπτυξης) στην Ελλάδα».

Η δύναμη της καινοτομίας

Πώς το είπε ο Ιρλανδός υπουργός Εμπορίου; Ότι οι χώρες που δεν αγκαλιάζουν την καινοτομία θα “εξατμιστούν”. Το τρίτο ραντεβού μας στο Πανεπιστήμιο είχε σχέση λοιπόν με την **καινοτομία, και τη σύνδεση των πανεπιστημίων με τη βιομηχανία**. Μιλήσαμε με δύο επιστήμονες που οργάνωσαν και διαχειρίστηκαν τα πρώτα μεταπτυχιακά προγράμματα Τεχνητής Νοημοσύνης στη χώρα: τον **Τζον Νέλσον** και τον **Πέπιν Βαν ντε Βεν**. Το πρόγραμμα ξεκίνησε τον Σεπτέμβριο του 2018, και μεταξύ των επιχειρήσεων που έλαβαν μέρος είναι η Ericsson, η Fujitsu, η GM, η Google, η IBM και η Microsoft.

Όλα, φυσικά, ξεκίνησαν από τον IDA. «Τον Μάιο του 2017», μας λέει ο **Τζον Νέλσον**, «ο IDA άρχισε να μελετάει ποιο θα είναι το πρότζεκτ του μέλλοντος. Συζητώντας με τη βιομηχανία, αλλά και την πανεπιστημιακή κοινότητα και τις εταιρείες υπολογιστών, κατέληξε στην **τεχνητή νοημοσύνη**. Τα χρονικά περιθώρια όμως ήταν ασφυκτικά. Σχεδόν αμέσως μετά την πρώτη μας συνάντηση στο Δουβλίνο καταλήξαμε στο συμπέρασμα πως στην Ιρλανδία δεν είχαμε αρκετούς φοιτητές που θα μπορούσαν να στηρίξουν τα προγράμματα τεχνητής νοημοσύνης και, αν συνεχίζαμε έτσι, ούτε στο μέλλον θα είχαμε το ειδικευμένο ανθρώπινο δυναμικό που θα χρειαζόταν η βιομηχανία αυτή για να παραμείνει στην Ιρλανδία και να μην αναζητήσει άλλη χώρα. Συμπεράναμε λοιπόν πως θα έπρεπε να εκπαιδεύσουμε και εργαζόμενους σε άλλους τομείς, όπως και φοιτητές. **Τον Μάιο-Ιούνιο του 2017 δημιουργήσαμε ένα μάστερ για την τεχνητή νοημοσύνη, όπου πανεπιστημιακοί και άνθρωποι της βιομηχανίας αποφάσισαν από κοινού τι θα πρέπει να διδάσκεται**. Υπήρχε μόνο ένας βασικός όρος: πως το μάστερ έπρεπε να αρχίσει τον Σεπτέμβριο του 2018».

Η ανταπόκριση ήταν μεγάλη; «Γι’ αυτό το μάστερ είχαμε 50 θέσεις part time, αλλά οι αιτήσεις ξεπέρασαν τις 250, ενώ άλλοι 400 έδειξαν ενδιαφέρον. Η κυβέρνηση είδε την κατάσταση και μας πρότεινε να αυξήσουμε τις θέσεις σε 200. Αυτό κάναμε. Οι φοιτητές ήταν άνθρωποι από όλη την Ιρλανδία, από τον Βορρά μέχρι τον Νότο, που είχαν κανονικές δουλειές και παράλληλα έκαναν το μάστερ τους μέσω του Διαδικτύου. Ευτυχώς, παρόλο που με την κρίση τα κονδύλια για την παιδεία υπέστησαν περικοπές, η κυβέρνηση ήθελε πολύ αυτό το πρόγραμμα και το χρηματοδότησε».

Τα κεντρικά ευρωπαϊκά γραφεία της Google βρίσκονται στο Δουβλίνο. *Photography: Shutterstock*

Πείσατε τους πολιτικούς δηλαδή... «Βασικά η κυβέρνηση δεν άκουσε εμάς στο πανεπιστήμιο. Εμείς τα λέγαμε εδώ και δέκα χρόνια. Άκουσε προσεκτικά **τις απαιτήσεις και τις ανάγκες της αγοράς, της βιομηχανίας, και έδρασε ταχύτατα.** Η online διδασκαλία έδωσε τη δυνατότητα στους φοιτητές να αναζητήσουν μόνοι τους τις λύσεις, γιατί δεν υπήρχε ο καθηγητής μπροστά τους να τους βοηθάει με τα εργαστήρια, δεν υπήρχε η προσωπική επαφή. Η μέθοδος λοιπόν που χρησιμοποιήσαμε είναι να τους δίνουμε προβλήματα να λύσουν και τους τρόπους για να μπορέσουν να τα λύσουν. Και αυτόν τον τρόπο μάθησης τον πήραμε από τους αρχαίους Έλληνες. Έτσι δίδασκαν ο Αριστοτέλης και ο Σωκράτης. Ως τώρα, επειδή έπρεπε να μορφώσουμε όλο και περισσότερους ανθρώπους, δίναμε τη γνώση έτοιμη στους φοιτητές μας, δεν τους δίναμε τη δυνατότητα να την ψάξουν. Τους προσφέραμε έτοιμη τροφή. Αλλά αυτό το αντιστρέψαμε με την online διδασκαλία για το μάστερ τεχνητής νοημοσύνης».

Μπορεί φυσικά να εγείρει κανείς πολλά ερωτήματα. Να αναρωτηθεί για τη φύση της σχέσης που πρέπει να έχει το πανεπιστήμιο με τη βιομηχανία, για τα όρια της επίδρασης που πρέπει να έχει η δεύτερη στο πρώτο, για τους κινδύνους που έχει η ολοκληρωτική παράδοση της παιδείας στην παραγωγικότητα και την ανταγωνιστικότητα. Αλλά οι Ιρλανδοί δεν έχουν καιρό να θέτουν τέτοια ερωτήματα. Ο βασικός τους στόχος είναι να μην τους αφήσει πίσω το τρένο. Ύστερα, να καπαρώσουν θέση στο πρώτο βαγόνι. Μετά έχουν καιρό να αναρωτηθούν. Ή έτσι νομίζουν.

Δεν είναι βέβαια μόνο δική τους απόφαση. Όλα τρέχουν πολύ γρήγορα. Όλα αλλάζουν με αστραπιαία ταχύτητα. Το περιγράφει η **Λεόντια Φλιν**, άλλη μία από τους Ιρλανδούς ποιητές που συνευρέθηκαν με Έλληνες συναδέλφους τους το 2015 σε ένα συνέδριο στην Αθήνα, στο ποίημά της *Η Δισκέτα*: «Πριγκίπισσα ανάμεσα στις λανθασμένες ονομασίες, η δισκέτα/ βρίσκεται εγκλωβισμένη, σε σωρούς σκόνης, στο πάνω συρτάρι του γραφείου./ Ναυαγός πάνω σε συνδετήρες/ ή κάτω από ένα αντίγραφο τραπεζικού λογαριασμού – οι μικρές της αποδράσεις/ μειώνονται στο λίγο, έπειτα στο λιγότερο και τελικά στο τίποτα./ Τόσο νέα για να είναι ξεπερασμένη (...) Η δισκέτα/ είναι το ερωτικό σημείωμα που έμεινε σφραγισμένο στον φάκελο./ Είναι η ταφόπλακα – κενή – πάνω από τον δικό της παράξενο τάφο».⁸

⁸. Μετάφραση Μάνου Κουνουγάκη, από το βιβλίο που αναφέρεται στη σημ. 2.

Συναντήσαμε τη Λεόντια Φλιν στο φημισμένο Queen's University του Μπέλφαστ, από το οποίο πέρασαν διάσημοι πολιτικοί όπως ο Ντέιβιντ Τριμπλ και διάσημοι ποιητές όπως ο Σέιμους Χήνυ. Ακούσαμε από το στόμα της πόσο αλλάζουν τα social media τον τρόπο δουλειάς ανθρώπων σαν κι εκείνη που έχει μια αργή, εσωτερική και στοχαστική γραφή: «Η ποίηση είναι σαν λείψανο εν μέσω ενός ταχύτατα αναπτυσσόμενου τοπίου».

Όπως ακούσαμε και τη θεμελιώδη αντίφαση και το ουσιαστικό αδιέξοδο του Brexit: η ανάγκη των μισών Βρετανών να απαγκιστρωθούν από την Ευρώπη αλλάζει εντελώς τη ζωή ανθρώπων σαν τη Λεόντια, που μπορεί να μένουν σε μια πόλη της Βόρειας Ιρλανδίας και να έχουν συγγενείς ή φίλους τόσο στην Ιρλανδική Δημοκρατία όσο και στην Αγγλία. Με τα σημερινά δεδομένα μετακινούνται χωρίς περιορισμούς. Αύριο όμως θα κληθούν να διασχίζουν και πάλι τείχη.

Brexit, αυτός ο άγνωστος

Η πιο πρόσφατη μελέτη για τις οικονομικές επιπτώσεις του Brexit έχει εκπονηθεί από το Ινστιτούτο Οικονομικών και Κοινωνικών Ερευνών (ESRI), ένα think tank του Δουβλίνου που είναι γνωστό για τις φιλελεύθερες θέσεις του. Δόθηκε στη δημοσιότητα στα τέλη Μαρτίου του 2019, και προβλέπει ότι **δέκα χρόνια μετά το Brexit, το ΑΕΠ της Ιρλανδίας θα είναι σε περίπτωση συμφωνίας κατά 2,6% μικρότερο εκείνου που θα είχε η Ιρλανδία αν η Βρετανία παρέμενε στην Ένωση. Σε περίπτωση μη συμφωνίας, θα είναι κατά 4,8% μικρότερο και σε περίπτωση άτακτης μη συμφωνίας κατά 5% μικρότερο.** Οι θέσεις εργασίας που δεν θα δημιουργηθούν την επόμενη δεκαετία εξαιτίας του Brexit μπορεί στη χειρότερη περίπτωση να φτάσουν και τις **80.000**.⁹

⁹. <https://www.esri.ie/publications/ireland-and-brexit-modelling-the-impact-of-deal-and-no-deal-scenarios>.

«Διερευνούμε εδώ και αρκετά χρόνια τις επιπτώσεις του Brexit, ακόμα και πριν από το δημοψήφισμα του 2016», μας λέει ο **Κίραν ΜακΚουίν**, Research Professor στο ESRI. «Αυτό που κοιτάμε είναι το πόσο θα μειωθεί ο αριθμός των εμπορικών συναλλαγών ανάμεσα στη Βρετανία και την Ιρλανδία, όπως και ανάμεσα στη Βρετανία και την Ε.Ε. Όλα τα ενδεχόμενα, όλα τα σενάρια, έχουν αρνητικές επιπτώσεις για την οικονομία της Ιρλανδίας, της Βρετανίας και της Ε.Ε. Όσο πιο «σκληρό» θα είναι το Brexit τόσο πιο αρνητικές θα είναι οι επιπτώσεις. Από την άλλη πλευρά, το Δουβλίνο θα μπορούσε και να ωφεληθεί από ένα σκληρό Brexit, αφού χρηματοπιστωτικά ιδρύματα και υπηρεσίες θα εγκατέλειπαν μαζικά το Λονδίνο και θα έρχονταν στην Ιρλανδία, επωφελούμενα και από τη χαμηλή φορολογία».

Εκτός από τον χαμηλό φορολογικό συντελεστή, ο Ιρλανδός καθηγητής Κίραν ΜακΚουίν θεωρεί σημαντικά κίνητρα για τις ξένες επιχειρήσεις το υψηλό ποσοστό μορφωμένων πολιτών που έχουν τελειώσει το πανεπιστήμιο και το γεγονός πως μπορεί να ανοίξει κάποιος πολύ εύκολα μια εταιρεία στην Ιρλανδία σε σχέση με άλλες χώρες της Ε.Ε.

Εκτός από τον χαμηλό φορολογικό συντελεστή, ο Ιρλανδός καθηγητής θεωρεί σημαντικά κίνητρα για τις ξένες επιχειρήσεις το υψηλό ποσοστό μορφωμένων πολιτών που έχουν τελειώσει το πανεπιστήμιο και το γεγονός πως μπορεί να ανοίξει κάποιος πολύ εύκολα μια εταιρεία στην Ιρλανδία

σε σχέση με άλλες χώρες της Ε.Ε.: **μια εβδομάδα και 150 ευρώ** χρειάζεται.¹⁰ Επίσης η δύναμη των συνδικάτων έχει υποχωρήσει. Από τότε που συμφωνήθηκαν ο ελάχιστος μισθός και τα δικαιώματα των εργαζομένων δεν γίνονται πια πολλές απεργίες, όπως στο παρελθόν.

«Νομίζω πως αυτό μπορεί να εξηγηθεί με ιστορικούς όρους, μιας που και τα δύο μεγάλα κυρίαρχα κόμματα επηρεάστηκαν αποφασιστικά από τη στάση που κράτησαν οι πολίτες στον εμφύλιο πόλεμο και στη συμφωνία με το Ηνωμένο Βασίλειο», τονίζει ο Κίραν ΜακΚουίν. «Για πολλές δεκαετίες συγκέντρωναν από κοινού το 70-80% των ψήφων. Τώρα το ποσοστό τους έχει μειωθεί στο 50%, εμφανίστηκαν και ακροαριστερά κόμματα εξαιτίας της κρίσης, αλλά δύσκολα θα συμμετάσχουν το επόμενο χρονικό διάστημα σε κυβερνητικό σχήμα. Γενικά το ιρλανδικό εκλογικό σώμα είναι αρκετά συντηρητικό. Δεν τους αρέσουν οι αλλαγές, **τοποθετούνται στο μετριοπαθές κέντρο**».

Άκρα δεξιά γιατί δεν υπάρχει στην Ιρλανδία; «Είναι πράγματι έκπληξη αν σκεφτεί κανείς ότι είχαμε μαζική εισροή μεταναστών τα τελευταία χρόνια και με την κρίση θα περίμενε κανείς πως ο κόσμος μπορεί να τους κατηγορούσε για διάφορα πράγματα τους μετανάστες. Αλλά αυτό δεν συνέβη. **Η συμβολή των μεταναστών είναι, άλλωστε, απολύτως θετική**. Η ανεργία μειώνεται δραστικά στη χώρα και υπάρχει μεγάλη ανάγκη ξανά στην οικοδομή για εργατικά χέρια. Ο κόσμος αντιμετωπίζει λοιπόν θετικά τους μετανάστες, δεν έχει πρόβλημα μαζί τους, δεν τους ανάγκασε να απομονωθούν».

Ας μιλήσουμε λοιπόν για μετανάστες.

Ο **Μάικ Μπέρι** έφυγε το 1992 από την Ιρλανδία για τις Ηνωμένες Πολιτείες, αναζητώντας ένα καλύτερο μέλλον. Το βρήκε στην Amazon. Κι ήταν η ίδια αυτή εταιρεία που, είκοσι πέντε χρόνια αργότερα, του ζήτησε να επιστρέψει στο Δουβλίνο για να διευθύνει μια θυγατρική της. Η Amazon Web Services (AWS) δεν ασχολείται με διαδικτυακές πωλήσεις σε ιδιώτες. Προσφέρει σε επιχειρήσεις όπως η Ryanair ή το Netflix υπηρεσίες αποθήκευσης και διαχείρισης δεδομένων που είναι αποθηκευμένα σε data centers, πολλά από τα οποία βρίσκονται στην Ιρλανδία. Η AWS έφτασε στο Κορκ το 2014 και αρχικά απασχολούσε 18 άτομα. Σήμερα έχουν φτάσει τους 2.500. Το καλοκαίρι του 2018 ανακοίνωσε τη δημιουργία άλλων 1.000 θέσεων εργασίας στο Δουβλίνο για την επόμενη διετία.

Γιατί ο γίγαντας του Σιάτλ διάλεξε τη χώρα των U2 για να εγκαταστήσει εκεί την καρδιά των δραστηριοτήτων του στην Ευρώπη; Ο Μπέρι αναφέρεται στην υψηλή ειδίκευση των συμπατριωτών του και στο φιλοεπιχειρηματικό κλίμα της χώρας.¹¹ Άλλη μια παρεξηγήσιμη λέξη. Όταν η Κομισιόν καταδίκασε το 2016 την Apple να καταβάλει 13 δισεκατομμύρια ευρώ,

10. Όπως μας είχε πει και ο τότε υπουργός Οικονομικών της Πορτογαλίας Μανουέλ Καλντέιρα Καμπράλ: «Μην προσπαθήσετε να μειώσετε το διάστημα για την ίδρυση μιας επιχείρησης από τον ένα χρόνο στους έξι μήνες. Βάλτε στόχο να το μειώσετε σε μία ώρα!».

11. *Le Temps*, 24/7/2018

Photography: QWilliam Murphy/Flickr

το Δουβλίνο πήρε το μέρος της εταιρείας και άσκησε έφεση. Το ίδιο έκανε στα τέλη του 2018 με το Facebook. Όπως αποκάλυψε το *Politico*, σε διπλωματικές συναντήσεις που έγιναν στις Βρυξέλλες για την ιδιωτικότητα των συνομιλιών στο Διαδίκτυο, οι Ιρλανδοί αξιωματούχοι χρησιμοποίησαν τα επιχειρήματα που τους είχε υπαγορεύσει το Facebook. Ένα από αυτά ήταν ότι αυστηροί κανόνες θα εμποδίζουν την καταπολέμηση της διαδικτυακής παιδικής πορνογραφίας. «Πρόκειται για μια συνήθη δικαιολογία όταν κάποιος θέλει να αυξήσει την πίεση στις επιχειρήσεις», σχολίασε η Γερμανίδα ευρωβουλευτής Μπίργκιτ Σίπελ, υπεύθυνη για τη νομοθεσία που αφορά την ηλεκτρονική ιδιωτικότητα (e-privacy).¹²

¹². <https://www.politico.eu/article/ireland-facebook-eprivacy-regulation-friends/>.

Δεν ήταν εύκολο να μιλήσουμε με κάποιο στέλεχος μιας πολυεθνικής στην Ιρλανδία. Το υπουργείο Εξωτερικών, που μας βοήθησε πολύ στα ραντεβού με τους οικονομολόγους και τους υπουργούς, σήκωσε τα χέρια ψηλά στην περίπτωση των επιχειρήσεων. Σταθήκαμε όμως τυχεροί. Γιατί ένα από τα πιο επιτυχημένα στελέχη των GAFA είναι Έλληνας. Λέγεται **Πάνος Παχατουρίδης** και είναι γιος του ιστορικού δημάρχου του Περιστερίου, γνωστού και ως «τσάρου των δημάρχων», Ανδρέα Παχατουρίδη.

Υπεύθυνος Στρατηγικών Συνεργασιών NA Ευρώπης και Υποσαχάριας Αφρικής στην Google για πέντε χρόνια, και από τον Αύγουστο του 2017 επικεφαλής Ευρώπης, Μέσης Ανατολής και Αφρικής στο Facebook, ο κ. Παχατουρίδης είναι ένα προφανές ελληνικό success story. Τον ρωτήσαμε πώς γίνονται οι προσλήψεις στις μεγάλες εταιρείες τεχνολογίας». Γίνεται ένα πάνελ και πρέπει όλοι να συμφωνούν. Αν ένας διαφωνήσει, η πρό-

σληψη χαλάει. Στη δική μου περίπτωση ήταν πέντε. Η διαφορά με την Ελλάδα είναι ότι εδώ την περισσότερη δουλειά την κάνουν οι πιο junior εργαζόμενοι. Όσο μεγαλώνεις, έχεις περισσότερη ευθύνη, αλλά κάνεις λιγότερη δουλειά. Ωράριο δεν υπάρχει, ούτε συγκεκριμένος αριθμός ημερών αδειών. Πάρε 50 μέρες άδεια, αρκεί να βγει η δουλειά. Αν δεν βγει, φεύγεις. Οι παροχές είναι πάρα πολύ καλές. Ο πατέρας έχει τρεις μήνες άδεια πατρότητας. Έχει σημασία βέβαια και ότι οι εταιρείες αυτές έχουν κέρδη». «Είναι εύκολη η ζωή στην Ιρλανδία;» τον ρωτήσαμε. «Ένα πράγμα θα σας πω», μας απάντησε. **«Οκτώ χρόνια είμαι στην Ιρλανδία κι έχω πάει δύο φορές σε δημόσια υπηρεσία. Τα πάντα γίνονται ηλεκτρονικά, με ένα app».**

Ευρωπαϊσμός και γυναίκες

Υπάρχουν **δύο ακόμη στοιχεία που εξηγούν την επιτυχία αυτής της χώρας**. Το ένα είναι κοινό με την Πορτογαλία: ο **αταλάντευτα φιλοευρωπαϊκός** της χαρακτήρας. «Κάθε χώρα της Ε.Ε. έχει έναν υπαρξιακό λόγο για τον οποίο ανήκει σ' αυτή», λέει στη *Monde* ο Ρουαντάν ΜακΚορμάικ, αρχισυντάκτης των *Irish Times*. «Για τη Γαλλία και τη Γερμανία είναι η ειρήνη, για την Ισπανία και την Ελλάδα είναι η δημοκρατία, για τους Πολωνούς είναι η προστασία από τους Ρώσους. Για μας, είναι ο εκσυγχρονισμός και η απελευθέρωσή μας από τον εναγκαλισμό του Ηνωμένου Βασιλείου».¹³

¹³. *Le Monde*, 17/5/2019.

¹⁴. Έρευνα του Ευρωβαρόμετρου, Νοέμβριος του 2018.

Πράγματι, το **Brexit εκτόξευσε τα φιλευρωπαϊκά αισθήματα στην Ιρλανδία**. Όσο περισσότερο απομακρυνόταν από την Ευρώπη το Ηνωμένο Βασίλειο, τόσο την πλησίαζε ο μικρότερος γείτονάς της. Γι' αυτό και δυσκολεύονταν τόσο οι Βρυξέλλες να φανούν ιδιαίτερα αυστηρές απέναντι στις παλινωδίες της βρετανικής κυβέρνησης σε σχέση με το Brexit: επειδή μια «τιμωρία» του Λονδίνου θα είχε σοβαρές επιπτώσεις στο Δουβλίνο.

Κι αυτό θα ήταν άδικο για μια χώρα στην οποία το **75% των πολιτών της δηλώνουν χαρούμενοι με τον τρόπο που λειτουργεί η δημοκρατία στην Ε.Ε.** (έναντι μόλις 31% των Ελλήνων). Το 64% των Ιρλανδών έχουν επίσης πολύ θετική εικόνα για την Ε.Ε., ενώ το 86% είναι πολύ αισιόδοξοι για το μέλλον της Ε.Ε. Και τα τρία αυτά ποσοστά είναι τα υψηλότερα στην Ευρώπη.¹⁴

«Στην Ιρλανδία ο κόσμος πάντα έβλεπε με θετικό μάτι την Ε.Ε.», μας λέει η **Έλεν Μακέντι**, η 33χρονη υπουργός Ευρωπαϊκών Υποθέσεων της χώρας. «Από την αρχή καταλάβαμε πόσο πολύ μας βοηθούσε η Ένωση και στην οικονομία μας και στην ελευθερία που μας έδινε να ταξιδεύουμε όπου θέλαμε. Και τώρα με το Brexit, με τις διαπραγματεύσεις, όλοι ένιωσαν πόσο σημαντικό είναι που είμαστε μέλη της Ε.Ε. Ήμασταν **μία μικρή αγροτική οικονομία που άλλαξε με τη βοήθεια της Ε.Ε.**».

Πριν αναλάβει αυτό το υπουργείο, η Έλεν ήταν υπουργός αρμόδια για την ψυχική υγεία και τους ηλικιωμένους (άλλη μια ιρλανδική πρωτοτυπία). Κι αυτό που της άρεσε πάντα ήταν η συνήθεια που έχουν οι πολιτικοί να χτυπούν την πόρτα των πολιτών και να μιλούν απευθείας μαζί τους για

Ο Μιχάλης Μητσός με την Έλεν Μακέντι, υπουργό Ευρωπαϊκών Υποθέσεων της Ιρλανδίας.

τα προβλήματά τους. «Έτσι, ακόμα και αν εκλέγεσαι στην ευρωβουλή, οι πολίτες σε ρωτούν για τα τοπικά, απλά καθημερινά τους θέματα από τις λακούβες στον δρόμο μέχρι εθνικά θέματα. Είμαστε μία μικρή χώρα και μόνο έτσι μας μαθαίνει ο κόσμος και μας εμπιστεύεται. Εμείς, πάλι, πατάμε γερά στη γη και κάνουμε καλύτερα τη δουλειά μας. Δεν είμαστε κλεισμένοι σε έναν μικρόκοσμο».

Η υπουργός αναγνωρίζει ότι κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης τα πράγματα ήταν πολύ δύσκολα γιατί δεν μπορούσες να δώσεις γρήγορα λύσεις στους ανθρώπους που υπέφεραν, που έχαναν τη δουλειά τους ή το σπίτι τους. Από την άλλη, όμως, το γεγονός πως ερχόσουν σε άμεση επαφή με τον κόσμο σε έκανε να καταλαβαίνεις πολύ καλά το τι περνούσαν, το τι συνέβαινε στη χώρα. Και στην πολιτική πρέπει να ξέρεις με τι έχεις να κάνεις, τι πρέπει να πετύχεις και με ποιον πρέπει να βοηθήσεις.

Στον ενθουσιασμό και το καθαρό πρόσωπο της Ελεν Μακέντι είδαμε και τον άλλο παράγοντα που εξηγεί την απογείωση αυτής της κοινωνίας: **τον ρόλο των γυναικών**. Οι γυναίκες έπαιξαν πρωταρχικό ρόλο στη δημι-

ουργία του ιρλανδικού κράτους: η πρώτη εθνοσυνέλευση, που συνήλθε το 1919, είχε μια γυναίκα υπουργό, την Κονστάνς Μάρκιεβιτς. Πέρασαν όμως εξήντα ολόκληρα χρόνια για να αναλάβει και δεύτερη γυναίκα μια υπουργική θέση. Τα δύο μεγαλύτερα κόμματα, το Fine Gael και το Fianna Fáil, δεν είχαν ποτέ γυναίκα στο τιμόνι. Ούτε έχει αναλάβει ποτέ γυναίκα το υπουργείο Οικονομικών, Εξωτερικών ή Άμυνας.

Μια λύση που εφαρμόστηκε για την αντιμετώπιση αυτού του προβλήματος είναι η επιβολή ποσοτώσεων: στις εκλογές του 2016, τα κόμματα υποχρεώθηκαν για πρώτη φορά να ορίσουν γυναίκες σε ποσοστό 30% του συνόλου των υποψηφίων τους. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα ένα στα πέντε μέλη της Κάτω Βουλής να είναι σήμερα γυναίκα, μια αναλογία-ρεκόρ για την Ιρλανδία.

Τα **δημοψηφίσματα του 2015 και του 2018 για τη νομιμοποίηση των γάμων των ομοφύλων και των αμβλώσεων αντιστοίχως είχαν ως αποτέλεσμα να κινητοποιηθούν πολλές γυναίκες**. «Η κοινωνία αλλάζει σιγά-σιγά στην Ιρλανδία», μας λέει η νεαρή και ιδιαίτερα φιλόδοξη γερουσιαστής **Κάθριν Άρντα**. Και τρανταχτή απόδειξη γι' αυτό αποτελεί ο περιορισμός του ρόλου της Εκκλησίας, ως αποτέλεσμα κυρίως των σκανδάλων σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών.¹⁵ Το 1961, η αναλογία των καθολικών στον πληθυσμό ήταν 94,9%, το 2016 όμως έφτασε το 78,3%. Κι αν υπάρχουν ακόμη επισήμως 3,7 εκατομμύρια καθολικοί σε έναν συνολικό πληθυσμό 4,7 εκατομμυρίων, πολλοί πιστεύουν ότι ο αριθμός είναι παραπλανητικός, καθώς οι άνθρωποι που πηγαίνουν στην εκκλησία είναι πολύ λιγότεροι.

Η πρώην πρόεδρος της Ιρλανδίας Μέρι ΜακΑλίζ έχει χαρακτηρίσει την Εκκλησία «αυτοκρατορία μισογυνισμού». Είναι λοιπόν φανερό ότι η υποχώρηση της Εκκλησίας έχει συμβάλει στην απελευθέρωση των γυναικών και στη μείωση των διακρίσεων που υφίσταντο οι ανύπαντρες γυναίκες. «Το επόμενο βήμα πρέπει να είναι η αναδιάρθρωση του συστήματος για τη φροντίδα των μικρών παιδιών των οποίων οι γονείς εργάζονται», τονίζει η γερουσιαστής. «Εκεί είμαστε πολύ πίσω. Για να αυξηθεί η αντιπροσώπευση των γυναικών στην κυβέρνηση, πρέπει να λυθεί ακριβώς αυτό το πρόβλημα. Τρίτη, Τετάρτη και Πέμπτη πρέπει να βρισκόμαστε στο γραφείο, στη Βουλή ή στη Γερουσία από νωρίς το πρωί μέχρι τις δέκα το βράδυ, και αυτό δεν είναι εφικτό για τις γυναίκες που έχουν παιδιά. Το πρόβλημα είναι ακόμη μεγαλύτερο για τις μητέρες που μένουν έξω από το Δουβλίνο και πρέπει να είναι τρεις ημέρες την εβδομάδα στη Βουλή, οπότε μπορούν μόνο την Παρασκευή να γυρίζουν σπίτι τους».

Η Ιρλανδία έχει ακόμη πολλά πράγματα να κάνει για να αισθανθεί ότι πατάει γερά στα πόδια της. «Είμαστε πολύ κακοί στην εφαρμογή στρατηγικών», μας είπε ο Στίβεν Κινσέλλα, ο αναπληρωτής καθηγητής Οικονο-

15. Στο βιβλίο του *Οι αόρατες ερινύες της καρδιάς* (εκδ. Ψυχογιός), ο Ιρλανδός συγγραφέας Τζον Μπόιν περιγράφει με ανάγλυφο τρόπο τον κοινωνικό έλεγχο που ασκούσε η αδιάλλακτη καθολική Εκκλησία στο δεύτερο μισό του 20ού αιώνα.

μικών στο Πανεπιστήμιο του Λίμερικ «Όταν ήρθε η τρόικα -κι εγώ ήμουν τότε σύμβουλος του ΔΝΤ-, μας ρώτησε τι σκοπεύαμε να κάνουμε. Εμείς βάλαμε στο τραπέζι τις στρατηγικές. Και μείναμε εκεί. Δεν χρησιμοποιούμε τους ανθρώπους που η δουλειά τους είναι να εφαρμόζουν στρατηγικές». Ποιοι άλλοι τομείς έχουν πρόβλημα; «Στην υγεία δεν τα πηγαίνουμε καλά και αυτό είναι μεγάλο θέμα», τονίζει ο Κινσέλλα. «Το σύστημα βρίσκεται συνεχώς υπό πίεση. Ο πληθυσμός μας γερνάει γρήγορα, οι ανάγκες μεγαλώνουν και δεν έχουμε αυξήσει τις κλίνες από τις αρχές του 2000. Επίσης η χρηματοδότηση είναι άνιση: σαν να δίνεις σε κάποιον φρυγανιά για 20 μέρες και τις τελευταίες 10 να του δίνεις μπιριζόλα. Έτσι το σύστημα δεν μπορεί να δουλέψει».¹⁶

16. Ο *Economist* είναι πιο αυστηρός. Ένα από τα αντικίνητρα για την ένωση της Βόρειας Ιρλανδίας με την Ιρλανδική Δημοκρατία, γράφει, είναι ο φόβος των 1,8 εκατομμυρίων κατοίκων του Βορρά, που σήμερα έχουν πρόσβαση στο βρετανικό ΕΣΥ, ότι θα πέσουν στο πολύ κατώτερο ιρλανδικό σύστημα υγείας. Παρά την υψηλή κατά κεφαλή δαπάνη για την υγεία (4.900 ευρώ το 2017, έβδομη στον ΟΟΣΑ), οι λίστες αναμονής στα δημόσια νοσοκομεία της Ιρλανδίας κρατούν μήνες, αν όχι χρόνια. (*Economist*, 21/3/2019).

Με ποιητές αρχίσαμε, με ποιητές ας τελειώσουμε

Πριν φύγουμε για το ταξίδι αυτό, δεν είχαμε συνειδητοποιήσει πόσο στενή είναι η σχέση ανάμεσα στην Ελλάδα και την Ιρλανδία –ή τουλάχιστον ανάμεσα στους Έλληνες και τους Ιρλανδούς ποιητές. Ίσως επειδή δεν είχαμε διαβάσει τον πρόεδρο της Εταιρείας Συγγραφέων Γιώργο Χουλιάρα, έναν ποιητή που έχει επισκεφθεί το Δουβλίνο τρεις φορές, την τρίτη για να μείνει αρκετό καιρό. Και για τον οποίο οι δύο χώρες «είναι γνωστές παγκοσμίως για τα χερσαία και θαλάσσια σκηνικά τους όπου εξωραϊζονται λέξεις λογικής και συναισθημάτων, τόσο για τους κατοίκους όσο και για τους επισκέπτες».

Όποτε ήταν στο Δουβλίνο πήγαινε στο United Arts Club, ένα μέρος που ίδρυσε η παρέα του Γίιτς στις αρχές του 20ού αιώνα και χρησιμοποιούσε συχνά η ιρλανδοελληνική κοινότητα για εκδηλώσεις. Ήταν ο μόνος μη Ιρλανδός που προσεκλήθη εκεί για να προσφωνήσει τον Σέιμους Χίνυ στα 70ά του γενέθλια –ήξερε τον Νομπελίστα ποιητή από τότε που δίδασκε στο Χάρβαρντ και ο ίδιος ζούσε στη Νέα Υόρκη. Μετά το τέλος της ομιλίας του, τον πλησίασε μια πολύ ηλικιωμένη και πολύ κομψή γυναίκα για να τον συγχαρεί. «Δυστυχώς δίδασκα λατινικά και όχι ελληνικά στο Πανεπιστήμιο», του είπε. Έπιασαν κουβέντα, του είπε ότι ήταν μέλος του κλαμπ από πριν ιδρυθεί, ύστερα την έχασε. Δύο μήνες μετά, ενώ μιλούσε με κάποιον στο μπαρ του ίδιου κλαμπ, την είδε να μπαίνει. «Yiorgos», του είπε, του έδωσε ένα φιλί στον αέρα κι απομακρύνθηκε.

Ο μπάρμαν τα' χασε, κόντεψε να του πέσει το ποτήρι που κρατούσε. «Δεν το πιστεύω», είπε στον Χουλιάρα, «θυμάται το όνομά σου. Εμένα με ξέρει πάνω από είκοσι χρόνια και κάθε φορά με φωνάζει με διαφορετικό όνομα. Άτιμη αρρώστια το Αλτσχάιμερ. Είναι σαν τα λατινικά με τα οποία μας βομβάρδιζαν οι Ιησουίτες στο σχολείο. Άλλοτε τα θυμάσαι, άλλοτε όχι».¹⁷

Εκτός από τον Χίνυ, ο Χουλιάρας έγινε φίλος στο Δουβλίνο και με έναν άλλο ποιητή, τον Θίο Ντόργκαν. Έλαβε μάλιστα ενεργό μέρος και στην προετοιμασία της συλλογής του “Greek”, το 2010. Γεννημένος στο Κορκ, ο Ντόργκαν ονειρευόταν από μικρός τη Μεσόγειο. Το πρώτο του ταξίδι στην Ελλάδα τον έβγαλε στο Ηράκλειο της Κρήτης. «Βγαίνοντας από το αεροπλάνο, αισθάνθηκα τη μυρωδιά της γης: ίσως η σπονδυλική μου

17. Από το λήμμα «Λατινικά» του βιβλίου του Γιώργου Χουλιάρα *Λεξικό Αναμνήσεων* (εκδ. Μελάνι). Συνέντευξη στην Joanna Kruczowska, στην Αθήνα, μετά τη συνάντηση των Ιρλανδών και Ελλήνων ποιητών, πάντα από το βιβλίο *Landscapes of Irish and Greek Poets*.

στήλη, πήγε πίσω το κεφάλι μου. Ένωσα αμέσως, αβίαστα, σαν στο σπίτι μου». ¹⁸ Ύστερα έζησε για καιρό στην Ικαρία.

Πριν από μερικά χρόνια, μια Βρετανίδα ποιήτρια είχε την ιδέα να ζητήσει από μια σειρά ποιητών να διαλέξουν το αγαπημένο τους ποίημα και να του «απαντήσουν». Ο Ντόργκαν διάλεξε την *Ιθάκη* του Καβάφη. Σκέφτηκε τι θα έκανε ο Οδυσσέας αν η Πηνελόπη πέθαινε και ο Τηλέμαχος ακολουθούσε τη δική του ζωή. Θα καθόταν έξω από την πόρτα και θα μετρούσε τα πρόβατά του; Θα αναπολούσε όσα έχει ζήσει; Όχι. Θα έφτιαχνε μια μικρή βάρκα και θα έφευγε ξανά. Θα γινόταν ένας άνθρωπος της θάλασσας. Το ποίημά του αρχίζει έτσι:

«Σαν ξαναβγείς στον πηγαιμό απ'την Ιθάκη,
να' ναι φθινόπωρο, αρχές, τα πλατανόφυλλα να πέφτουν καθώς φεύγεις,
γιατί η άνοιξη θα σε συντάραζε με την ταχύτητά της,
με τους ψίθυρους της νιότης της».

18. Συνέντευξη στην Joanna Kruczkowska, στην Αθήνα, μετά τη συνάντηση των ιρλανδών και ελλήνων ποιητών, πάντα από το βιβλίο *Landscapes of Irish and Greek Poets*.

Photography: Shutterstock

diaNEOsis

diaNEOsis

dianeosis_org

diaNEOsis

diaNEOsis

διαNEOsis
ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΡΕΥΝΑΣ & ΑΝΑΛΥΣΗΣ